

RAPPORT 890

Archeologienota

Sint-Truiden, Clarissenklooster
Nieuwbouw- en verbouwingsproject

Deel 1: Verslag van Resultaten

Hanne De Langhe & Elke Wesemael
April 2021

ARON-RAPPORT 890

ARCHEOLOGIENOTA

SINT-TRUIDEN, CLARISSENKLOOSTER NIEUWBOUW- EN VERBOUWINGSPROJECT

Hanne De Langhe & Elke Wesemael

Tongeren
2020

Colofon

ARON rapport 890 – Archeologienota -Sint-Truiden, Clarissenklooster. Nieuwbouw- en verbouwingsproject.

Erkend archeoloog: Hanne De Langhe (OE/ERK/Archeoloog/2016/00156)

Auteurs: Hanne De Langhe & Elke Wesemael

Bijdragen: /

Foto's en tekeningen: ARON bv (tenzij anders vermeld)

Wettelijk depot: D/2020/12.651/63

ARON bv bewaart op een beveiligde wijze enkel informatie over opdrachtgevers en initiatiefnemers met specifieke doelen. Gegevens worden niet gedeeld met derden zonder uitdrukkelijke toestemming van de opdrachtgevers of initiatiefnemers. Gegevens worden op vraag van de opdrachtgevers of initiatiefnemers aangepast of gewist.

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bv mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

ARON bv

Archeologisch Projectbureau
Neremweg 110
3700 Tongeren
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel: 012/225.250

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	3
DEEL 1. VERSLAG VAN RESULTATEN	5
HOOFDSTUK 1. BUREAUONDERZOEK	5
1. Beschrijvend gedeelte	5
1.1 Administratieve gegevens	5
1.2 Archeologische voorkennis	7
1.3 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden	7
1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen	8
1.5 Werkwijze, verloop en actoren	14
2 Assessment	17
2.1 Situering van het onderzoeksgebied	17
2.2 Historische situering	24
2.2.1 Beknopte geschiedenis van Sint-Truiden	24
2.2.2. Beknopte geschiedenis van het onderzoeksterrein	25
2.3 Archeologische situering van het onderzoeksgebied	40
2.4 Gaafheid van het terrein: gekende verstoringen	43
2.5 Onderzoeksvragen	44
3. Samenvatting	49
DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	51
1. Gemotiveerd advies	51
1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek	51
1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied	52
1.3 Impact van de geplande bodemingrepen	52
1.4 Bepaling van maatregelen	54
2. Programma van maatregelen: Proefsleuven- en proefputtenonderzoek	55
2.1 Administratieve gegevens	55
2.2 Wetenschappelijke doelstellingen en onderzoeksvragen	55
2.3 Opgravingsstrategie en -methode	57
2.3.1 Algemeen	57
2.3.2 Afbakening van het onderzoeksgebied	58
2.3.3 Criteria voor het niet uitvoeren van voorziene onderzoeksmethoden	58
2.3.4 Randvoorwaarden	58
2.3.5 Evaluatiecriteria	59
2.4 Onderzoekstechnieken	60
2.5 Actoren	62
2.6 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	62

2.7 Bewaring van het archeologisch ensemble	62
2.8 Vervolgtraject	62
2.9 Communicatie door de opdrachtgever	63
3. Programma van maatregelen: Werfbegeleiding	64
3.1 Administratieve gegevens.....	64
3.2 Wetenschappelijke doelstellingen en onderzoeksvragen.....	65
3.3 Het onderzoek	66
3.3.1 Algemeen	66
3.3.2 Het veldwerk.....	66
3.3.3 Vondstverwerking en rapportage.....	71
3.4 Actoren	72
3.4.1 Samenstelling onderzoeksteam.....	72
3.4.2 Noodzakelijke competenties.....	73
3.5 Geschatte tijdsduur	73
3.6 Kostenraming	73
3.7 Vergaderingen	74
3.8 Bewaren en deponeren van het archeologisch ensemble.....	74

BIBLIOGRAFIE

BIJLAGEN

Bijlage 1: Periodentabel A4

Bijlage 2: Kadasterplan

Bijlage 3: Afbeeldingenlijst

Bijlage 4: Grondplannen

Bijlage 5: Gevels en doorsneden restauratie

Bijlage 6: Gevels en doorsneden nieuwbouw

Bijlage 7: Overzichtsplan aanwezige nutsleidingen op bestaande toestand (BT)

Bijlage 8: Sleuven- en proefputtenplan op bestaande toestand (BT)

Bijlage 9: Fotografisch verslag

Bijlage 10: Beheersplan

INLEIDING

De initiatiefnemer plant op een ca. 3538 m² groot gebied langs de Diesterstraat in Sint-Truiden (prov. Limburg) een nieuwbouw- en verbouwingsproject voor de site van het Clarissenklooster.

De site ligt binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Sint-Truiden.¹ Het Klooster van de zusters van het Heilig Graf van Jeruzalem is op de site gelegen en is vastgesteld als bouwkundig erfgoed.² Dit klooster werd in 1539 gesticht en is de voorganger van het huidige Clarissenklooster. Tevens ligt het terrein binnen de UNESCO werelderfgoed bufferzone van het Stadhuis Sint-Truiden met belfort.³

Voor het huidige project is een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen vereist.

Gezien voor de realisatie van dit project bodemingrepen uitgevoerd zullen worden, het terrein niet in een gebied ligt waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, er geen gemeentelijke vrijstelling is, het terrein niet binnen een gabarit bestaande lijninfrastructuur valt, het terrein niet in een beschermde archeologische site ligt, het terrein in een vastgestelde archeologische zone valt, het perceeloppervlak groter is dan 300 m² en de bodemingreep groter is dan 100 m², is het toevoegen van een in akte genomen archeologienota aan de vergunningsaanvraag verplicht.⁴

Een archeologienota is een document dat opgemaakt wordt op basis van een archeologisch vooronderzoek en dat niet alleen administratieve gegevens van het onderzoeksgebied bevat, maar ook een verslag van de resultaten van het uitgevoerde vooronderzoek, een voorstel van beslissing en een plan van aanpak voor de maatregelen die daaruit volgen.⁵ Het doel van het archeologisch vooronderzoek bestaat in het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische site in een onderzoeksgebied en indien deze aanwezig is te bepalen wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van de bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.⁶

De *Code van Goede Praktijk* draagt een aantal methoden aan van archeologisch vooronderzoek op basis waarvan deze evaluatie kan gebeuren. Deze vooronderzoeken zijn opgedeeld in vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem zoals bureauonderzoek, landschappelijk boor- of profielputtenonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering, én vooronderzoeken met ingreep in de bodem zoals verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten en proefputten in functie van steentijd artefactensites.⁷

Elk vooronderzoek start met een bureauonderzoek, waarbij de nodige beschikbare bronnen en literatuur geraadpleegd worden. Vervolgens volgt een afweging of er hierna reeds voldoende informatie over het terrein beschikbaar is om:

1. de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site te staven
2. een gemotiveerde uitspraak te kunnen doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen
3. een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken
4. een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken

Wanneer bovenstaande vragen na het bureauonderzoek nog niet met voldoende onderbouwing beantwoord kunnen worden, dienen aanvullende methoden van vooronderzoek te worden toegepast. Na voltooiing van elke fase wordt opnieuw afgewogen of deze fase voldoende informatie heeft opgeleverd om dezelfde vragen te

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11920>

² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/18494>, beschermingsdossier 4.01/71053/110.1 OL000176.

³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/15037>

⁴ Zie hiervoor de beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek bij het aanvragen of verlenen van vergunningen. <https://www.onroerenderfgoed.be/een-archeologisch-onderzoek-nodig>

⁵ Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen (CGP 2019), p. 15.

⁶ CGP 2019, p. 28.

⁷ CGP 2019, p. 28-30.

beantwoorden. Indien dit niet het geval is, volgt verder vooronderzoek.⁸ Welke methode gehanteerd wordt, is afhankelijk van onderstaande vier criteria:

1. Is het mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein?
2. Is het nuttig om deze methode toe te passen op het terrein (levert het iets op?)
3. Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op het terrein?
4. Is het noodzakelijk om deze methode toe te passen op het terrein (kosten-batenanalyse)?

Vooraleer de opportuniteit van vooronderzoek met ingreep in de bodem af te wegen, wordt eerst de geschiktheid van de diverse methoden voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen. Het doel van een archeologisch vooronderzoek dient immers met een minimum aan destructie van het archeologisch archief bereikt te worden.⁹

Idealiter wordt het archeologisch vooronderzoek integraal uitgevoerd voorafgaand aan de aanvraag van de omgevingsvergunning. In sommige gevallen, omschreven in artikel 5.4.5 van het Onroerendergoeddecreet, is het echter niet mogelijk of wenselijk om de vooronderzoeken met ingreep in de bodem voorafgaand aan de aanvraag van deze vergunning uit te voeren. In dat geval meldt de erkende archeoloog de resultaten van het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bij het agentschap, als een in akte te nemen archeologienota overeenkomstig de procedure uit art. 5.4.12 van het Onroerendergoeddecreet en de uitvoeringsbepalingen erbij.¹⁰

Dit is ook het geval voor het onderzoeksgebied dat het onderwerp vormt van de voorliggende archeologienota. Het is voor de opdrachtgever maatschappelijk en economisch onwenselijk om voorafgaand aan het aanvragen van de omgevingsvergunning een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren. Verder zijn de huidige gebouwen nog bewoond.

In het kader van deze archeologienota met uitgesteld traject werd enkel een bureauonderzoek uitgevoerd. Gezien het op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek (Deel 1, hoofdstuk 1) niet mogelijk is om de omgang met het aanwezige archeologische erfgoed (opgravingsstrategie) in het onderzoeksgebied te bepalen, dringt een verder onderzoek zich op. Het plan van aanpak van dit vervolgonderzoek is omschreven in Deel 2.

⁸ CGP 2019, p. 28-33.

⁹ CGP 2019, p. 32-33.

¹⁰ CGP 2019, p. 29.

DEEL 1. VERSLAG VAN RESULTATEN

HOOFDSTUK 1. BUREAUONDERZOEK

Het archeologisch bureauonderzoek beoogt om op basis van gekende of ontsloten bronnen het onderzoeksgebied af te bakenen en te beschrijven, reeds verstoorde zones in kaart te brengen, gekende aardkundige en paleo-ecologische kenmerken te inventariseren en gekende archeologische en historische waarden en indicatoren te inventariseren en in te schatten.¹¹

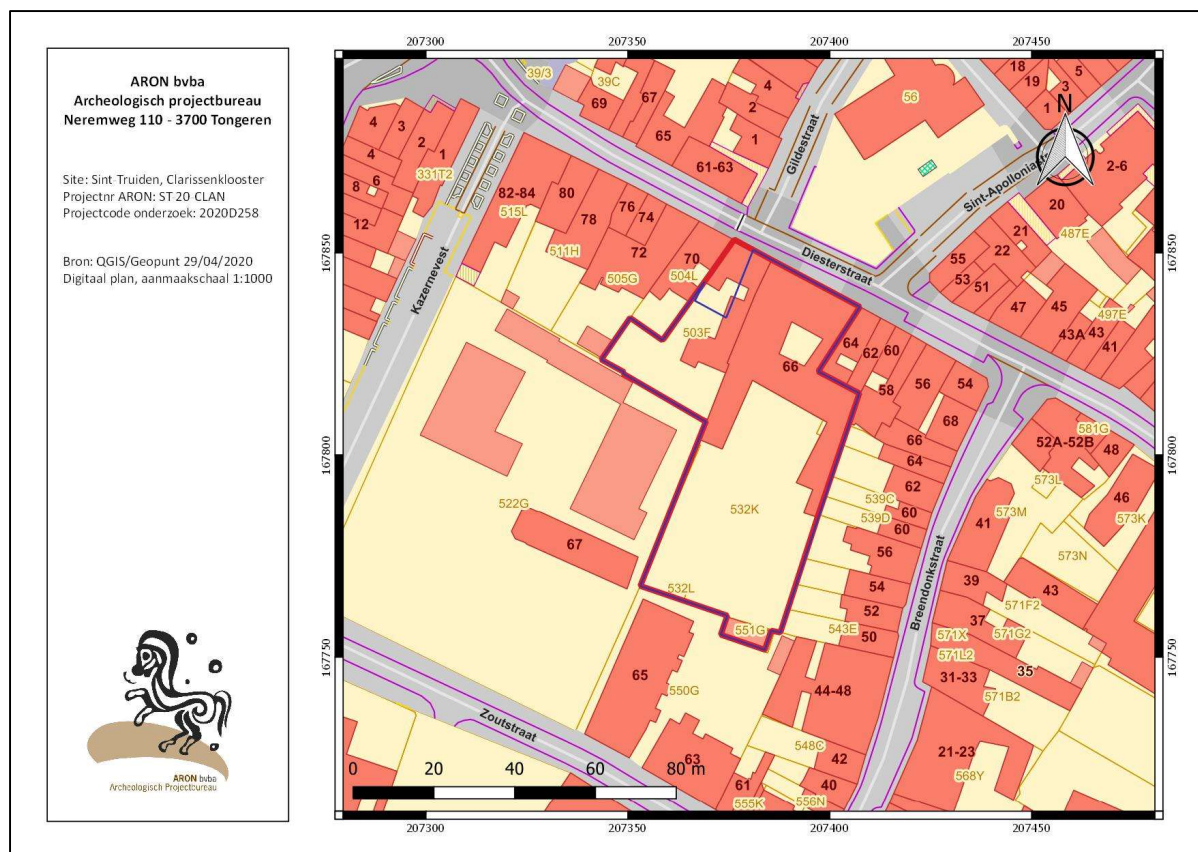
1. Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

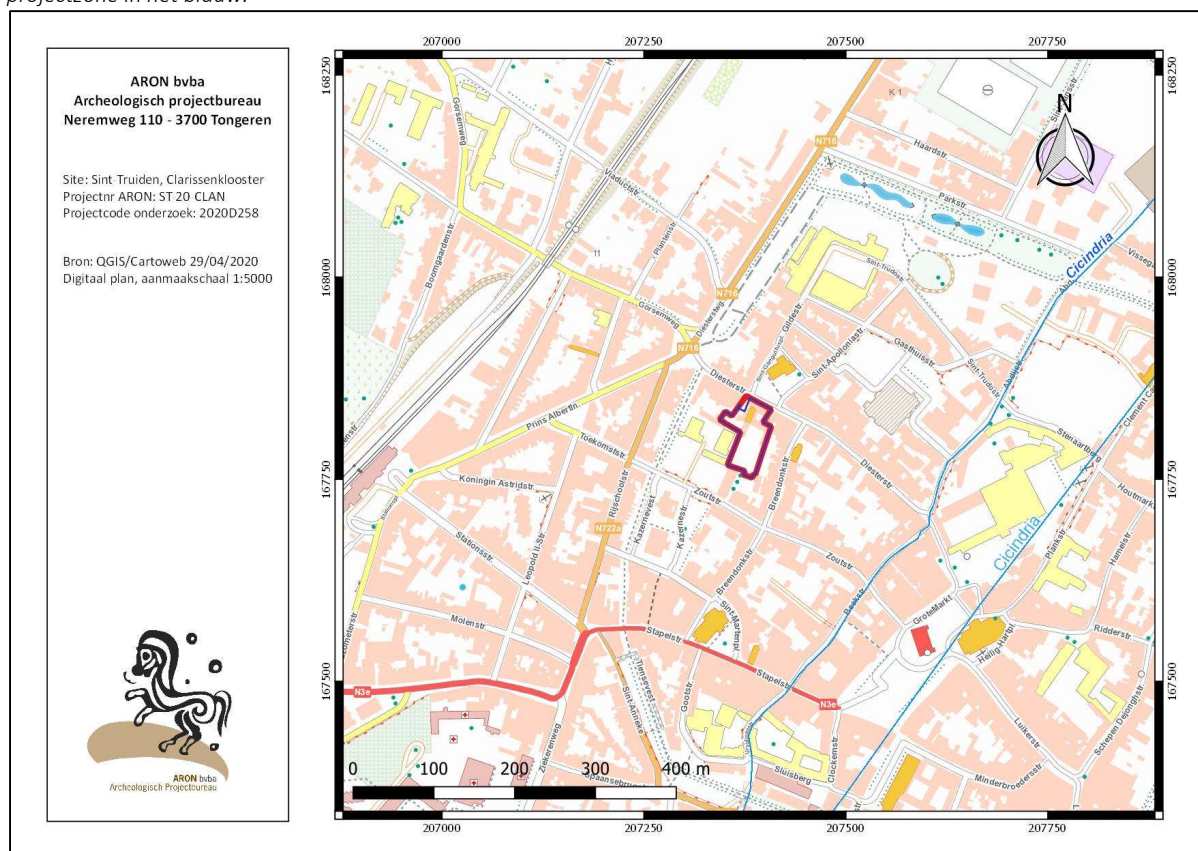
Projectcode	2020D258	
Naam en erkenningsnummer Archeoloog	Hanne De Langhe OE/ERK/Archeoloog/2016/00156	
Rechtspersoon	ARON bv Archeologisch Projectbureau, Neremweg 110, 3700 Tongeren OE/ERK/Archeoloog/2015/00006	
Actoren en specialisten binnen het project	Functie	Naam
	Erkend archeoloog Projectleiding	Hanne De Langhe Elke Wesemael
Extern wetenschappelijk advies	Nvt.	Nvt.
Locatiegegevens	Limburg, Sint-Truiden, Diesterstraat 66	
Oppervlakte	Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 3538 m ² .	
Bounding box coördinaten	X-min, Y-min: 207343.9567827131249942,167751.1792557022417895; X-max, Y-max:207407.3950660264526960,167853.3199399759178050	
Kadasternummers	Sint-Truiden, afdeling 1, sectie H, nrs. 530d, 532k, 551g, 532l en 503f.	
Thesaurusthermen ¹²	Bureauonderzoek, Sint-Truiden, Clarissenklooster, Klooster van de zusters van het Heilig Graf van Jeruzalem, Jeruzalemsteeg.	
Overzichtsplan verstoringen	Zie <i>BIJLAGEN</i> .	

¹¹ CGP 2019, p. 48-49.

¹² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>)

Afb. 1: Kadastraal plan met perceelgrenzen en afbakening van de betrokken percelen in het rood en de huidige te vergunnen projectzone in het blauw.

Afb. 2: Uittreksel uit de topografische kaart met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood en de huidige te vergunnen projectzone in het blauw. (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be)

1.2 Archeologische voorkennis

De site ligt binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Sint-Truiden.¹³ Het Klooster van de zusters van het Heilig Graf van Jeruzalem is op de site gelegen en is vastgesteld als bouwkundig erfgoed.¹⁴ Dit klooster werd in 1539 gesticht en is de voorganger van het huidige Clarissenklooster. Tevens ligt het terrein binnen de UNESCO werelderfgoed bufferzone van het Stadhuis Sint-Truiden met belfort.¹⁵

Op het terrein zelf werd enkel voor het westelijk terreindeel (perceel 503f) tot heden archeologisch onderzoek uitgevoerd, dat in de eerste plaats bestond uit een bureauonderzoek (2017E121), uitgevoerd door *Studiebureau Archeologie* omstreeks 2017. Op basis van de resultaten hiervan werd een aanvullend vooronderzoek in de vorm van een proefsleuven- en proefputtenonderzoek (2021B234) geadviseerd.¹⁶ Dit werd onlangs uitgevoerd door *Aron bv*, en op basis hiervan werd een opgraving geadviseerd voor het volledige perceel (nota ID 17967, zie ook paragraaf 2.3).¹⁷

Op de rest van het terrein werd tot heden nog geen gravend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Wel werd in het kader van het beheersplan een bouwhistorisch en bouw-archeologisch onderzoek uitgevoerd door *C&C Fexer bv*.

1.3 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden

Het archeologisch bureauonderzoek heeft als doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken, de bewaringstoestand en de wetenschappelijke waarde ervan en zijn relatie met het landschap. Verder wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor de omgevingsvergunning wordt aangevraagd, van de uitvoeringswijze van deze werken en van de potentiële impact van deze werken op het bodemarchief.¹⁸

Gezien het onderzoeksgebied gelegen is in een zone met een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden, dient tevens bijzondere aandacht besteed te worden aan de bouwhistoriek in het gebied.

Volgende onderzoeksvragen vragen dienen tijdens het bureauonderzoek behandeld te worden:

- Wat zijn de gekende archeologische gegevens in het projectgebied?
- Welke informatie geven de gekende historische en iconografische gegevens van het projectgebied?
- Hoe is de evolutie van de historische bebouwing van het terrein?
- Wat is de geschiedenis van het landgebruik van het terrein?
- Wat zijn de gekende verstoringen (van de huidige verhardingen, riolering, allerhande leidingen, enz)? Hoe diep gaan deze verstoringen en over welke oppervlakte verspreiden ze zich?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande en gekende bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Is verder aanvullend vooronderzoek noodzakelijk? Indien ja, motiveer de keuze van de te gebruiken methode.

Randvoorwaarden:

In het noordwesten van perceel 503f zijn werken binnen een zone van 132 m² reeds volledig vergund. Het gaat om de afbraak van bestaande bebouwing en de realisatie van een nieuwbouw voor de zusters Clarissen. Dit project omvatte hiernaast ook een eerste fase van de achterliggende tuinaanleg. Deze tuinaanleg zou plaats vinden in een

¹³ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11920>

¹⁴ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/18494>, beschermingsdossier 4.01/71053/110.1 OL000176.

¹⁵ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/15037>

¹⁶ De Raymaeker (2017); archeologienota ID 3295.

¹⁷ Zie hiervoor Reygel e.a. (2021); <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/17967>.

¹⁸ CGP 2019, p. 48-49.

zone van 639 m² die binnen de huidige vergunning heraangelegd wordt en dus ook deel uitmaakt van de huidige vergunningsaanvraag.

In het kader van de reeds vergunde werken werd in het verleden een archeologienota opgemaakt voor het volledige perceel 503f. Deze archeologienota (ID 3295) werd in akte genomen en er werd aanvullend vooronderzoek in de vorm van een proefsleuven- en proefputtenonderzoek geadviseerd en uitgevoerd.¹⁹ Dit onderzoek werd onlangs uitgevoerd door *Aron bv*, en op basis hiervan werd een opgraving geadviseerd voor het volledige perceel (nota ID 17967, zie ook paragraaf 2.3).²⁰

Gezien de aanpassing van de tuinzone van het betrokken perceel 503f binnen de huidige vergunning valt, werd het volledige perceel wel opgenomen in het huidige bureauonderzoek. De zone met de nieuwbouw werd echter niet opgenomen in de impactbepaling vermits deze buiten de huidige vergunningsaanvraag valt. Het volledige perceel 503f werd daarenboven niet geselecteerd voor verder onderzoek omdat er voor dit perceel reeds een archeologisch traject loopt in het kader van de eerdere archeologienota. Bij de nota met de resultaten van het uitgevoerd aanvullend vooronderzoek (nota ID 17967) werd evenwel rekening gehouden met de meest recente plannen en dus ook met de bodemingrepen die plaatsvinden in het kader van de huidige vergunningsaanvraag.

1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen²¹

De initiatiefnemer plant op een 3538 m² groot gebied, kadastraal gekend als Sint-Truiden, afdeling 1, sectie H, nrs. 530d, 532k, 551g, 532l en 503f en gesitueerd langs de Diesterstraat in Sint-Truiden (prov. Limburg) een nieuwbouw- en verbouwingsproject voor de site van het Clarissenklooster.

Concreet omvat het project de volgende werken:

- de verbouwing en restauratie van de noordelijke waardevolle gebouwen van het klooster (straatvleugel) en de kapel. Deze worden omgevormd naar gemeenschappelijke ontmoetingsruimtes en wooneenheden en de kapel wordt geïntegreerd;
- afbraak van de minder waardevolle delen van het huidige klooster (o.b.v. het bouwhistorisch onderzoek door *Charlotte Fexer*);
- afbraak van verhardingen en rooien van een deel van de begroeiing;
- realisatie van een nieuwbouw in de vrijgekomen tuinzone. Het betreft een aantal wooneenheden, binnen 2 volumes in het westen en oosten van het projectgebied;
- realisatie van een deel van de Jeruzalemsteeg ten (noord)westen van de nieuwbouw (op de betrokken percelen);
- aanleg van een keerpunt voor de brandweer en een wadi in het westen;
- aanleg van een eigentijdse kloostertuin;
- aanleg van nutsleidingen en riolering.

Voor een deel van de werken op perceel 503f werd in 2018 reeds een omgevingsvergunning afgeleverd, m.n. voor de afbraak van bestaande bebouwing en de realisatie van een nieuwbouw voor de zusters Clarissen. Gezien deze werken reeds vergund zijn, wordt hierop niet verder ingegaan binnen de huidige archeologienota.

In de tuin blijft in het zuiden (perceel 551G) een bestaande constructie behouden voor fietsstaanplaatsen. Tevens blijft hier een bestaand kapelletje behouden (perceel 532L). Op deze plaatsen worden bijgevolg geen bodemingrepen gepland binnen het huidige project.

Afbraak van bestaande bebouwing en verhardingen

Vanuit het bouwhistorisch onderzoek zijn de minder waardevolle gebouwdelen afgebakend. Deze gebouwdelen worden afgebroken. Het betreft recentere zuidelijke en westelijke kloostergebouwen. De kloosterkapel en de bebouwing aan de straatzijde blijven behouden, met uitzondering van de bebouwing ter hoogte van de

¹⁹ De Raymaeker (2017).

²⁰ Zie hiervoor Reygel e.a. (2021); <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/17967>.

²¹ Geschreven a.h.v. schriftelijke communicatie met *Diane Deferme (a-tract architecture)* op 27/04/2020 en de motivatienota.

Jeruzalemsteeg in het westen van het terrein. *Afb. 3* geeft een overzicht van de te behouden bebouwing (groen) en de te slopen bebouwing (rood gearceerd).

In totaal wordt op deze manier ca. 663 m² bebouwing gesloopt tot op maaiveldniveau.²² Ook een aantal kelders wordt gesloopt. Het merendeel van deze kelders is (sub-)recent van oorsprong (*Afb. 27*). Kelder W 0.1 en W0.2, in het oosten van het terrein, zou echter dateren uit de 18de eeuw. Ook deze kelder wordt gesloopt, hetgeen met Onroerend Erfgoed werd besproken.

Verder worden ook verhardingen op het terrein verwijderd.

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

Rooien van bestaande begroeiing

De in het RUP aangeduide waardevolle bomen (volgens artikel 4 in het RUP), m.n. de magnolia en de hazelaar, worden behouden en geïntegreerd in het concept van de omgevingsaanleg. De magnolia wordt wel verplaatst. Hiernaast blijven ook nog een 6-tal andere bomen bewaard, zoals aangeduid op *afb. 3* (in het zuiden van het terrein).

Ter hoogte van de te behouden begroeiing vinden geen bodemingrepen plaats. Voor de verplaatsing van de magnolia worden wel diepere bodemingrepen ingepland tot op ca. 1 à 1,5 m onder het maaiveld.

De overige begroeiing op het terrein wordt gerooid en de teelaarde wordt afgegraven.

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

Renovatie van de bestaande waardevolle bebouwing

De bestaande tuinmuur op de perceelsgrens blijft behouden.

Het bestaande klooster wordt gerestaureerd en ingevuld met enkele woonunits en ruimtes die gemeenschappelijk gebruikt worden. De kapel blijft behouden en wordt gerestaureerd. In het kader van deze renovatiewerken wordt de bestaande vloer op het gelijkvloers in het deel klooster volledig opgebroken en vervangen door een nieuw samengesteld geïsoleerde vloer. De uitgraafdiepte hiervoor bedraagt ca. 50 cm. Plaatselijk zullen diepere uitgravingen gebeuren voor de aanleg van nutsleidingen. Dit geldt niet voor de kapel, deze vloer blijft behouden.

Verder vinden in het kader van de restauratie geen bodemingrepen plaats.

²² Een westelijk gelegen overbouw / onderdoorrit is niet meegerekend in deze oppervlakte, vermits voor de afbraak hiervan geen bodemingrepen plaatsvinden.

Afb. 3: Inplantingsplan bestaande toestand met aanduiding van de te behouden bebouwing in het groen en met aanduiding in kleur van de te behouden bomen. De te slopen bebouwing is in het rood gearceerd. De geblokte arcering behoort tot een eerdere omgevingsvergunning (perceel 503f) (Bron: a-tract architecture, digitaal plan, dd .07/05/2020, aanmaatschaal onbekend, 2020D258).

Nieuwbouw

In de na de afbraakwerken vrijgekomen tuinzone wordt een nieuwbouw woonproject uitgewerkt, met respect voor het waardevolle erfgoed zijnde het beschermd kloostergebouw, de oorspronkelijke historische kapel, de tuin met tuinmuur en de naastliggende Jeruzalemsteeg.

De wooneenheden zijn langs weerszijden van de centrale tuin gepositioneerd, op zo'n 2 m van de omringende tuinmuur (*Afb. 4*). De nieuwbouw in de tuin bestaat uit twee volumes. Elk volume bestaat uit een aaneenschakeling van enkele kleinere volumes, opgesplitst door een open of overdekte trappenhal.

Deze nieuwbouwwunits zullen op volle grond gefundeerd worden. De diepte van de fundering wordt voorlopig geschat op 0,90 m onder het afgewerkt niveau van het gelijkvloers (47,95 m TAW voor de westelijke nieuwbouw en 47,85 m TAW voor de oostelijke nieuwbouw). In de meest westelijke blok worden ook 2 liften voorzien, in de oostelijke blok 1 lift. De onderzijde van de betonplaat in de liftputten wordt op een diepte van -1.60 t.o.v. het afgewerkt niveau gelijkvloers aangelegd.

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

Realisatie van de Jeruzalemsteeg

De ruimte tussen de nieuwbouw van de Clarissen en het bestaande klooster, beide gesitueerd aan de Diesterstraat (ruimte t.h.v. de Jeruzalemsteeg), wordt open gelaten in dit project en wordt verhard met kasseien met brede, groene, waterpasserende voegen met centraal een groene strook van 90 cm. Dit met een vrije hoogte van minstens 4 m t.b.v. de hulpdiensten. Aan de straatzijde is de steeg 4,93 m breed, versmallend naar 4,15 m en 4,26 m naar achter toe. Hiervoor wordt minimaal de teelaarde afgegraven. Voor de klinkerverharding kunnen bodemingrepen tot op ca. 50 cm diepte verwacht worden.

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

Keerpunt van de brandweer

Waar het keerpunt van de brandweer zich bevindt, is in bestaande toestand een volledige verharding voorzien in beklinkering die vervangen wordt door kasseien met brede, groene, waterpasserende voegen. De beklinkering wordt opgebroken en het terrein wordt geëgaliseerd. Ook hiervoor kunnen bodemingrepen tot op 50 cm diepte verwacht worden.

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

Aanleg van de kloostertuin

Er blijven zeven waardevolle bomen bewaard, twee volgens artikel 4 in het RUP, de bestaande hazelaar en de magnolia, en vijf overige waarvan drie Leylandcipressen, één sierkers en één hulst. Deze zijn aangeduid op *afb. 3 en 4*. De magnolia wordt verplaatst naar het noordoosten van de tuin. Bijkomend worden nieuwe hoogstammige bomen aangeplant. Hiervoor worden plantputten gegraven van maximaal 80 cm diep.

Er wordt voor de overige beplanting gekozen voor een bloemrijke kruiden, grasweide en heesters in combinatie met een plukgaard met laag- en halfstam fruit- en sierbomen en een moestuin. Sierlijke loofbomen en wintergroene bomen worden aangeplant. Tegen de oude tuinmuur wordt plaatselijk klimbeplanting voorzien. In de groenzones zijn paden, terrasjes en zitbanken geïntegreerd. Hiervoor worden bodemingrepen tot op maximaal 50 cm onder het maaiveld voorzien.

3.38 m² van de tuinzone²³ (729 m²) wordt verhard. De bodemingrepen hiervoor zullen tot maximaal 50 cm onder het maaiveld gaan.

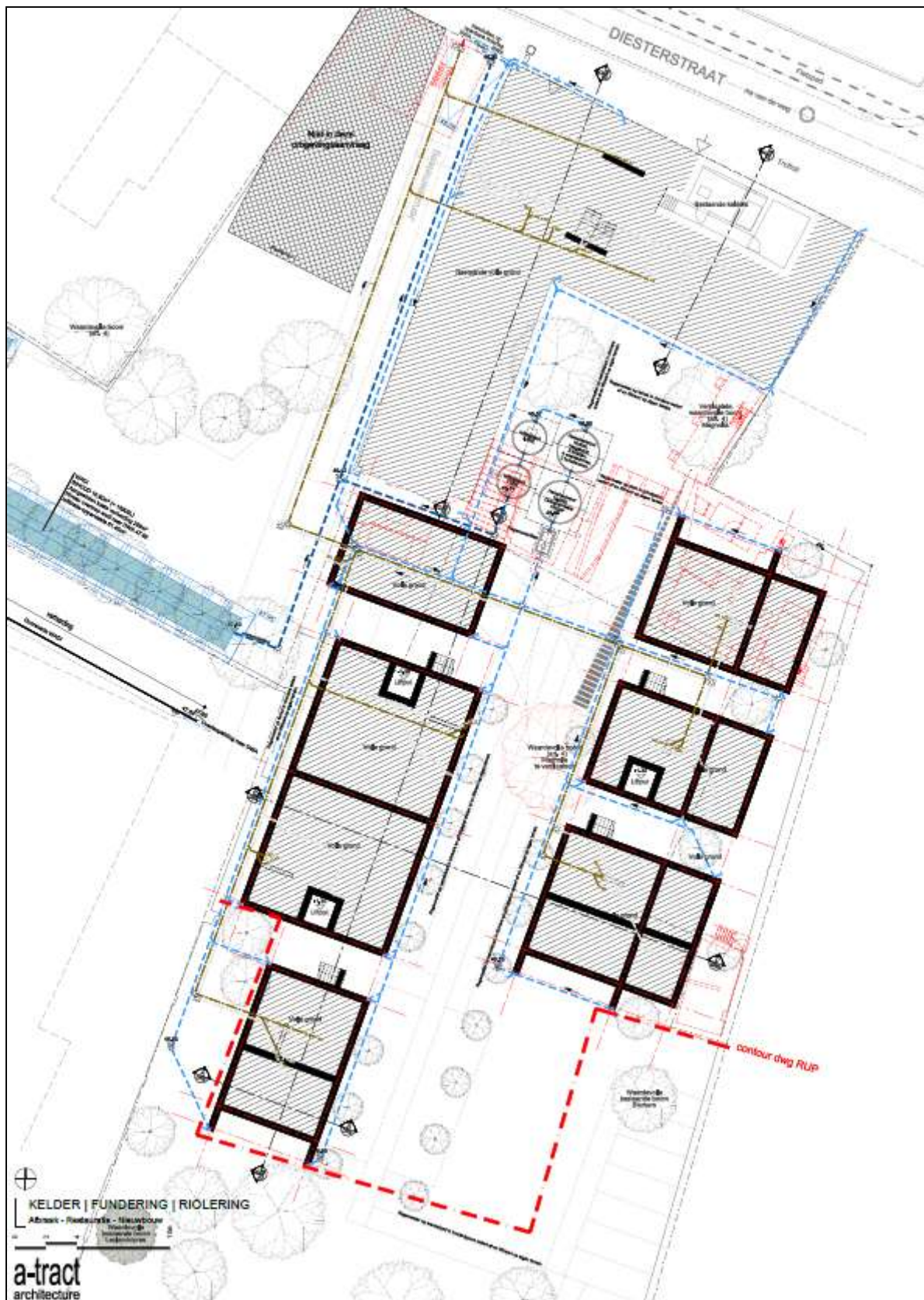
Ter hoogte van de plukgaard wordt de teelaarde (ca. 30 cm) afgegraven, tijdelijk gestockeerd op het terrein en nadien teruggeplaatst.

De bodemingrepen zullen machinaal gebeuren d.m.v. een graafmachine.

²³ Zonering achter de RUP-lijn, schriftelijke communicatie met *Diane Deferme (a-tract architecture)* op 25/02/2021.

Afb. 4: Inplantingsplan ontworpen toestand met het noordwestelijk, reeds vergunde terreindeel in het grijs gearceerd (Bron: a-tract architecture, digitaal plan, dd .onbekend, aanmaakschaal onbekend, 2020D258).

Afb. 5: Funderings- en rioleringsplan nieuwe toestand (Bron: a-tract architecture, digitaal plan, dd onbekend, aanmaakschaal onbekend, 2020D258).

Nutsleidingen en riolering

Het rioleringsplan geeft de aanleg van nutsleidingen en riolering weer ter hoogte van de Jeruzalemsteeg. Achter de kapel worden de nutsleidingen doorgetrokken naar de woonunits en naar de achterzijde van de 18de eeuwse straatvleugel. Ten oosten van de kapel worden twee infiltratieputten, twee hemelwaterputten en een regenwaterfilter voorzien. Hiervoor wordt een zone van ca. 40 m² uitgegraven tot op maximaal 2 m onder het maaiveld.

De leidingen worden aangelegd in sleuven die net iets breder en dieper worden aangelegd dan de desbetreffende leiding. De bodemingrepen gebeuren machinaal. Er kan uitgegaan worden van sleufdieptes tot maximaal ca. 1,7 m onder het maaiveld aan de straatzijde (tot op niveau 46,30 m TAW). Elders zullen de uitgravingen minder diep gaan, met achter in de tuin o.a. bodemingrepen tot op niveau 46,95 m TAW en ter hoogte van de overloop naar de wadi bodemingrepen tot op 47,69 m TAW.

In het westen van het terrein wordt ter hoogte van de keerplaats voor de brandweer een wadi aangelegd met een infiltratieoppervlakte van 61,45 m². Deze wordt tot op ca. 40 cm onder het maaiveld uitgegraven, tot op niveau 47,45 m TAW.²⁴ De uitgraving zal machinaal gebeuren.

Werfzone

De werfzone zal zich volledig binnen het aangeduide projectgebied bevinden. Er worden hiervoor geen bijkomende bodemingrepen voorzien.

1.5 Werkwijze, verloop en actoren

Ondanks het feit dat het bureauonderzoek betrekking heeft op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden, werd toch aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied. Volgende kaarten werden in het kader van dit deelaspect van het vooronderzoek dan ook geraadpleegd: de topografische kaart, de bodemkaart, de potentiële bodemerosiekaart per perceel 2020, de bodembedekkingskaart 2012, de quartair geologische kaart, de tertiair geologische kaart en het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (AGIV). Voor het projectgebied bestaat geen geomorfologische kaart. Wel werd een beknopte geomorfologische beschrijving opgemaakt door E. Goossens in het toelichtingsboekje bij de Quartair geologische kaart, kaartblad 33, Sint-Truiden.²⁵ Deze beschrijving werd eveneens doorgenomen.

Om een inzicht te bekomen in de reeds gekende archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied en zijn directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris geraadpleegd.²⁶ Deze online inventaris, opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid, biedt een overzicht van alle tot nu toe gekende archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Voor zover voorhanden werd gebruik gemaakt van verschillende publicaties die betreffende archeologische vondsten en uitgevoerde opgravingen in de omgeving verschenen. Via het Geoportaal van Onroerend Erfgoed werd eveneens de inventaris van de beschermde archeologische sites, de inventaris van vastgestelde archeologische zones en de inventaris van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt, geraadpleegd.

Verder was het beheersplan, opgemaakt door *C&C Fexer bv* in samenwerking met *ATRAN bv* en *pi ARCHITECTen bv*.²⁷ de belangrijkste bron die geraadpleegd werd voor de opmaak van de huidige archeologienota. Het beheersplan werd ingediend in april 2020. De nodige informatie omtrent reeds uitgevoerd bouwarcheologisch onderzoek, omtrent de historiek van de kloostersite en omtrent de beschikbare cartografische bronnen werd uit het beheersplan overgenomen.

²⁴ Schriftelijke communicatie met *Diane Deferme (a-tract architecture)* op 22/02/2021.

²⁵ Goossens E. 2007.

²⁶ <https://geo.onroerenderfgoed.be/> en <http://cai.onroerenderfgoed.be/>

²⁷ C&C Fexer bv 2020.

Informatie over de historiek en cartografische bronnen van de stad Sint-Truiden kon overgenomen worden uit een recente archeologienota, opgemaakt naar aanleiding van de herontwikkeling van de Broederssite.²⁸

Voor het onderzoeksgebied zijn heel wat iconografische en cartografische bronnen voorhanden. Bij raadpleging hiervan bleken echter heel wat bronnen weinig informatie weer te geven over het projectgebied. Dit ligt immers in de historische kern van Sint-Truiden en wordt daarom op heel wat kaarten enkel als ‘bebouwde zone’ ingekleurd. Gedetailleerde informatie over de bebouwing is vaak niet af te leiden. Dit bleek o.a. het geval op de *Villaretkaat* (1748), de *Atlas der Buurtwegen* (ca. 1840), de *Vandermaelenkaart* (1846-1854) en de topografische kaarten van 1873, 1939, 1981 en 1989. Deze kaarten worden daarom niet in het bureauonderzoek afgebeeld. De eerste drie kaarten werden via *Geopunt* geraadpleegd, de overige kaarten via *Cartesius.be*. De *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden*, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1770-1778), een *reconstructietekening* uit 1820²⁹ en de *Primitieve Kadasterkaart* (ca. 1840) gaven wel meer info weer over de bebouwing binnen het projectgebied. De *Ferrariskaart* en de *Primitieve Kadasterkaart* werden geraadpleegd via *Geopunt* en *Cartesius*, de *reconstructietekening* via het *Stadsarchief van Sint-Truiden*. Ook de topografische kaarten uit 1904 en 1969, opgemaakt door het Nationaal Geografisch Instituut en zijn voorgangers, gaven informatie over de bebouwing binnen het projectgebied, maar deze info was dusdanig algemeen dat ze niet bijdroeg tot het onderzoek en dus zijn deze kaarten eveneens niet afgebeeld in het bureauonderzoek. Andere beschikbare plannen zoals verschillende mutatieschetsen uit het Kadasterarchief te Hasselt gaven meer informatie. Deze schetsen werden via het beheersplan³⁰ geraadpleegd. Een 17de eeuwse kaart van de stad Sint-Truiden en enkele reconstructietekeningen waaronder één van prestedelijk Sint-Truiden en één naar Warnouts uit de 17de eeuw, gaven meer informatie over de vroegste geschiedenis van de stad en / of het onderzoeksterrein. Ze werden geraadpleegd via het *Stadsarchief van Sint-Truiden* en een uitgave van Charles.³¹ Verder werden ook oude luchtfoto's die eveneens via de website *Geopunt.be* (AGIV) ontsloten zijn, bestudeerd.

Zoals reeds vermeld, werden kaarten of foto's die geen bijkomende informatie over het onderzoeksterrein geven, dus niet in het bureauonderzoek afgebeeld.

Specifiek archiefonderzoek werd niet uitgevoerd, vermits dit al werd gedaan in het kader van de opmaak van de archeologienota van de Broederssite³², het bouwhistorisch onderzoek en het beheersplan.³³ In het kader van deze laatste twee studies waren naast de gebruikelijke cartografische bronnen en het kadasteronderzoek, in het klooster bewaarde plannen van de verbouwingen in de 19de en 20ste eeuw een waardevolle bron voor de reconstructie van de bouwevolutie. Over de geschiedenis van het klooster heeft zuster Hereswitha van het Heilig Grafklooster te Turnhout waardevol onderzoek verricht en gepubliceerd in de publicatie:

ZUSTER M. HERESWITHA (1941), *De vrouwenkloosters van het Heilig Graf in het Prinsbisdom Luik vanaf hun ontstaan tot aan de Fransche Revolutie 1480 – 1798*, Antwerpen.³⁴

Verder zijn er in het Rijksarchief te Hasselt en in de Dekenale archiefbewaarplaats Sint-Truiden nog een aantal stukken bewaard, die beperkte informatie over de vroege geschiedenis van het klooster en over bouwactiviteiten bevatten. Een goed overzicht over de geschiedenis van de Clarissengemeenschap in Sint-Truiden geeft de publicatie:

MORIAUX, JAN (2001), *Zusters Clarissen – Honderdvijftig jaar in Sint-Truiden – 1851 – 2001*, Sint-Truiden.³⁵

Deze publicaties werden opgenomen in het geraadpleegde beheersplan en werden daarom niet opnieuw geraadpleegd in het kader van de archeologienota. De relevante informatie werd overgenomen uit het beheersplan.

De ligging van ondergrondse kabels en leidingen werd opgevraagd via *KLIP*. *Diane Deferme (a-tract architecture)* bezorgde de tot nu gekende informatie over het plangebied.

²⁸ Van de Staey & Driesen 2020.

²⁹ SAST, via Van de Staey & Driesen 2020.

³⁰ C&C Fexer bv 2020.

³¹ Charles (1965), via Van de Staey & Driesen 2020.

³² Van de Staey & Driesen 2020; Voor deze studie werd informatie uit het Stadsarchief van Sint-Truiden geraadpleegd. De oudste reconstructietekeningen van de stad Sint-Truiden en deze uit 1820 konden voor de huidige studie via deze archeologienota worden geraadpleegd.

³³ C&C Fexer bv 2020.

³⁴ Zuster M. Hereswitha 1941.

³⁵ Moriaux, Jan 2001.

Een visuele terreininspectie werd uitgevoerd tijdens de uitvoer van het proefputten- en proefsleuvenonderzoek op het westelijk terreindeel door *Patrick Reygel*, *Willem Vanaenrode* en *Petra Driesen* (allen *Aron bv*). Met hen werd overlegd omtrent de meest recente situatie op het terrein. Via foto's en een fotografisch verslag in het beheersplan, aangeleverd door de architecte (*BIJLAGE 9-10*), kon bijkomend een beeld bekomen worden van de inrichting en de gaafheid van het onderzoeksgebied voorafgaand aan de sloopwerken en het proefsleuven- en proefputtenonderzoek op perceel 503f.

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door *Hanne De Langhe* van het archeologisch projectbureau *Aron bv* en intern begeleid door *Elke Wesemael*.

2 Assessment

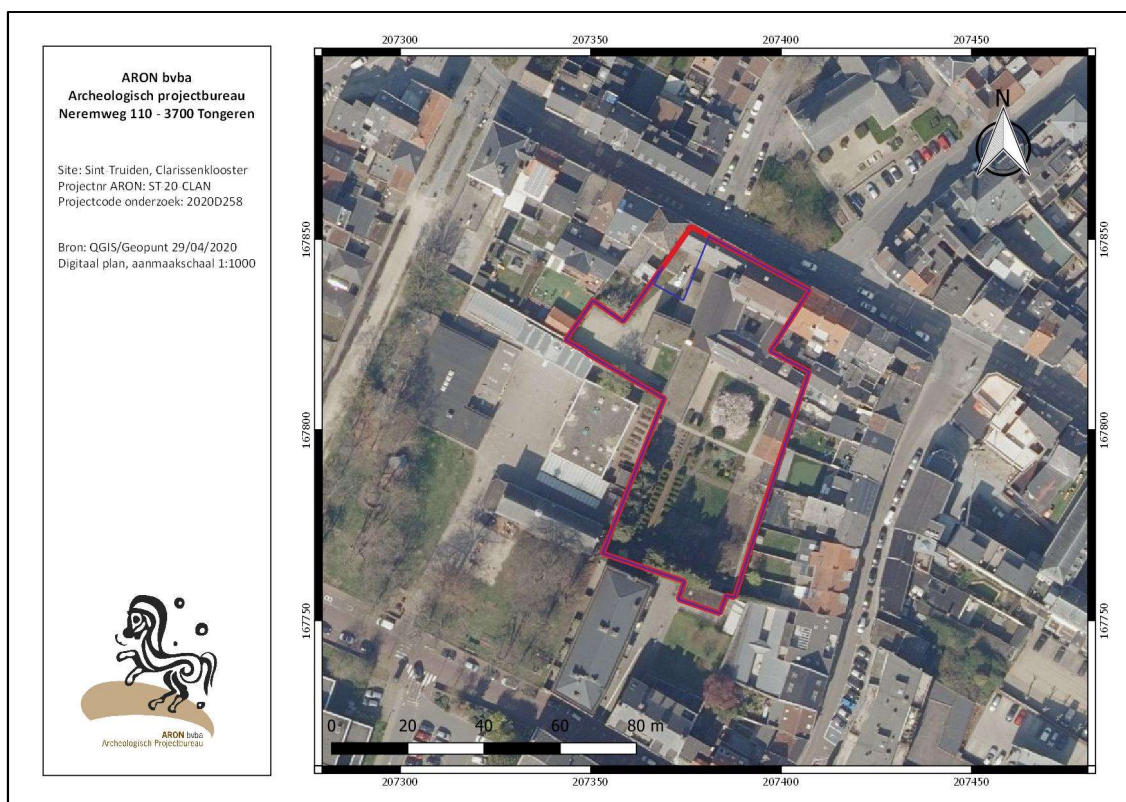
2.1 Situering van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksterrein, dat een oppervlakte heeft van 3538 m², is kadastraal gekend als Sint-Truiden, afdeling 1, sectie H, nrs. 530d, 532k, 551g, 532l en 503f en ligt in het centrum van Sint-Truiden, langs de Diesterstraat en schuin tegenover de 11de eeuwse Sint-Gangulfuskerk. Het onderzoeksterrein wordt ingenomen door het Clarissenklooster met het bestaande kloostergebouw langs de Diesterstraat en achterliggend de tuin. Tevens behoort een deel van de tuin van perceel 503f, gelegen ten westen van het klooster, tot het huidige projectgebied (*afb. 6*).

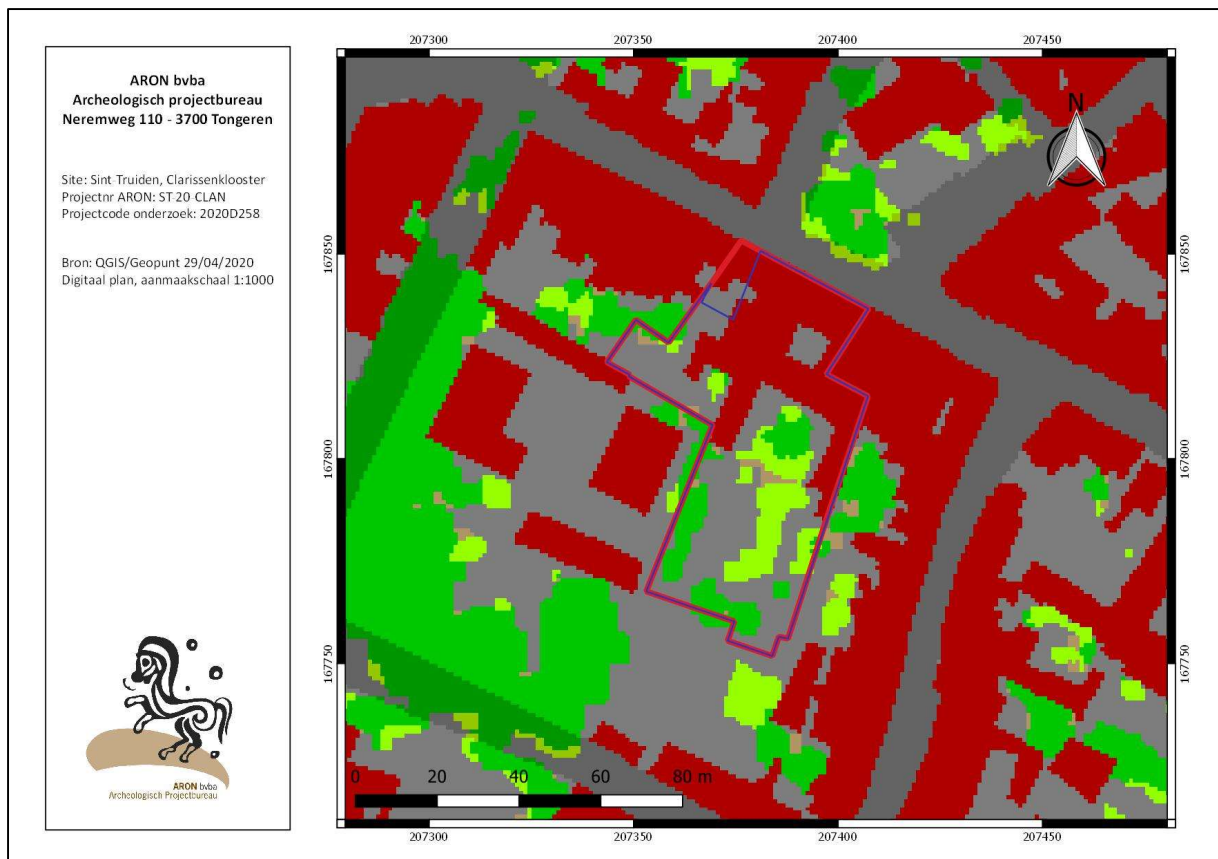
Het kloostercomplex bestaat uit vier vleugels rond een trapeziumvormige binnenplaats. Zowel de straatvleugel (NO) als de tuinvleugel (ZW) en de noord-westelijke vleugel met de kapel lopen verder door buiten deze carréstructuur. Aan de zuidelijke hoek van de tuinvleugel sluiten de dienstgebouwen aan, die uit meerdere volumes bestaan. Het zuiden van het terrein wordt ingenomen door de kloostertuin, waarin zich in het zuiden een berging en een kapel bevinden. Naar de kapel loopt een pad dat terug zou gaan tot de 19de eeuw (*zie infra*). In de kloostertuin zijn verder twee waardevolle bomen, m.n. een magnolia en een hazelaar, het vermelden waard. In het noordwesten van het terrein, ten westen van de carréstructuur (op perceel 503f) liep vroeger de Jeruzalemsteeg in zuidwestelijke richting. Deze was tot voor kort echter onderbroken door de bebouwing die in het westen aansluit op het klooster. De rest van perceel 503f werd tot voor kort ingenomen door verhardingen en begroeiing (vnl. gras). De verhardingen en gebouwen op dit perceel werden inmiddels echter afgebroken. Het perceel is dus – in tegenstelling tot hetgeen de orthofoto en de bodembedekkingskaart weergeven – momenteel braakliggend.

Bovenstaande beschrijving komt verder overeen met de gegevens op de bodembedekkingskaart (*afb. 7*).

Interessant is dat de straatgevel van het klooster bestaat uit twee delen: in het oosten een gevel van de 18de eeuwse kloostervleugel (*afb. 8*) en in het westen de straatgevel van de kloostergebouwen die in 1960 werden gebouwd (*afb. 9*).

Afb. 6: Kleurenorthofoto met aanduiding van het onderzoeksterrein (rood) en de huidige te vergunnen zone (blauw).

Afb. 7: Bodembedekkingskaart 2012 met aanduiding van het onderzoeksterrein (rood) en de huidige te vergunnen zone (blauw).

Afb. 8: Linkerdeel straatgevel (Bron: C&C Fexer, dd onbekend, 2020D258).

Afb. 9: Rechterdeel straatgevel (Bron: C&C Fexer, dd onbekend, 2020D258).

Sint-Truiden is gelegen in de Haspengouwse leemstreek, meer bepaald in Droog Haspengouw. Het glooiende reliëf van de Haspengouwse leemstreek wordt doorsneden door talrijke zijtakken van de Gete. Sint-Truiden ligt in en langs de vallei van de Cicindriabeek, die het Haspengouws plateau ontwatert. Deze beek ontspringt ten zuiden van de stad, loopt via de Beekstraat het centrum in en verlaat de stad in het noordoosten (Afb. 10).³⁶

Het huidige onderzoeksgebied ligt op de westelijke valleirand, op ca. 215 m ten westen van de Cicindriabeek, die in de binnenstad voor een groot deel overwelfd is en dus niet in het straatbeeld zichtbaar is. Deze beek behoort volgens de *Vlaamse Hydrografische Atlas* tot het Demerbekken, deelbekken Melsterbeek.

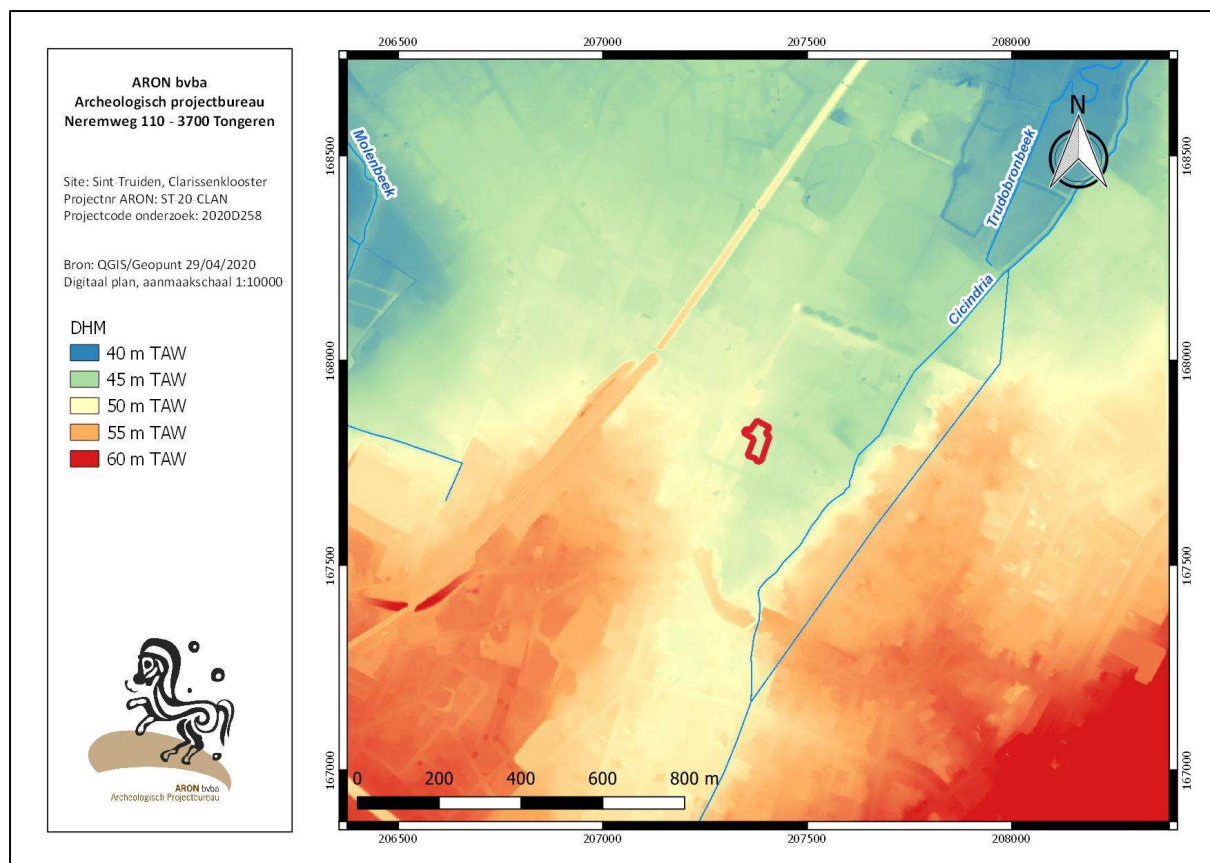
Hoewel het terrein zelf op de westelijke helling van de beekvallei ligt, is het terrein over het algemeen relatief vlak. Het ligt in het bebouwde noorden op een hoogte van ca. 48 m TAW en daalt af in oostelijke richting waardoor de noordoosthoek van het terrein iets lager gelegen is tot ca. 47 m TAW. De zuidelijke kloostertuin is eveneens iets lager gelegen op ca. 47,5 m TAW (afb. 11 en afb. 12). Het *Digitaal Hoogtemodel* lijkt aan te tonen dat het terrein mogelijk geëgaliseerd werd in het westen (afb. 11).

De tertiaire ondergrond van het volledige centrum van Sint-Truiden betreft *de Formatie van Hannut* (afb. 13, Bruin). Deze bestaat uit grijsgroen fijn zand met soms dunne kleihoudende intercalaties met plaatselijk zandsteen. Meer naar onder toe bevat deze formatie meer klei.³⁷

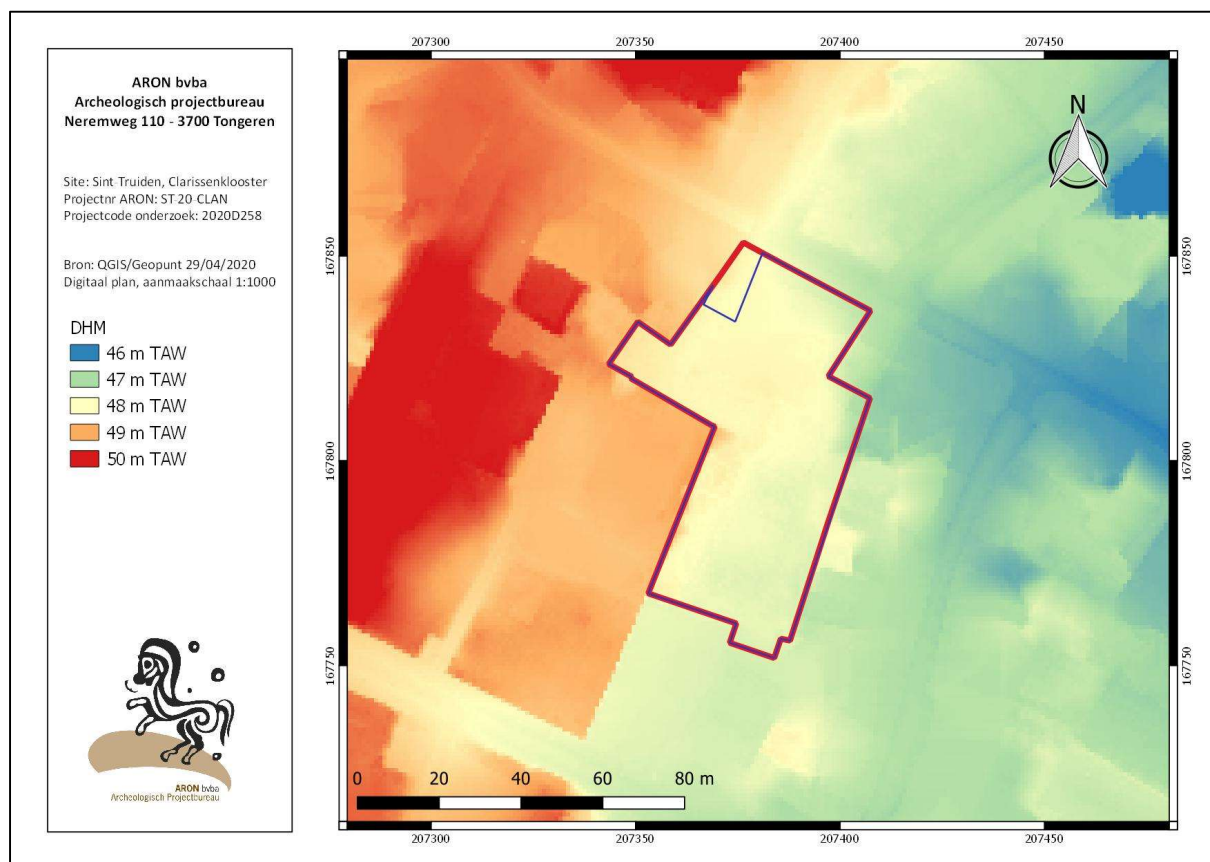
Volgens de quartairprofieltypekaart worden de Tertiaire afzettingen in het projectgebied afgedekt door een dun pakket Brabantleem (ca. 1 m) bovenop een dik pakket Haspengouwleem (3 à 4 m) (afb. 14, Donkeroranje). Net ten oosten bestaan de quartaire afzettingen uit beekalluvium (afb. 10, Paars). *Colluvium* (afb. 14, Felgroen) is ca. 155 m in westelijke richting aanwezig, waar de uitloper van een droogdal van de Cicindria wordt aangeduid. Verder van de beekvallei is op ca. 150 m afstand van het projectgebied een dun pakket Haspengouwleem (ca. 1 m) met daarboven een dik (3 à 4 m) pakket Brabantleem terug te vinden (Afb. 14, Lichtoranje).

³⁶ De Winter 2010, 2-3.

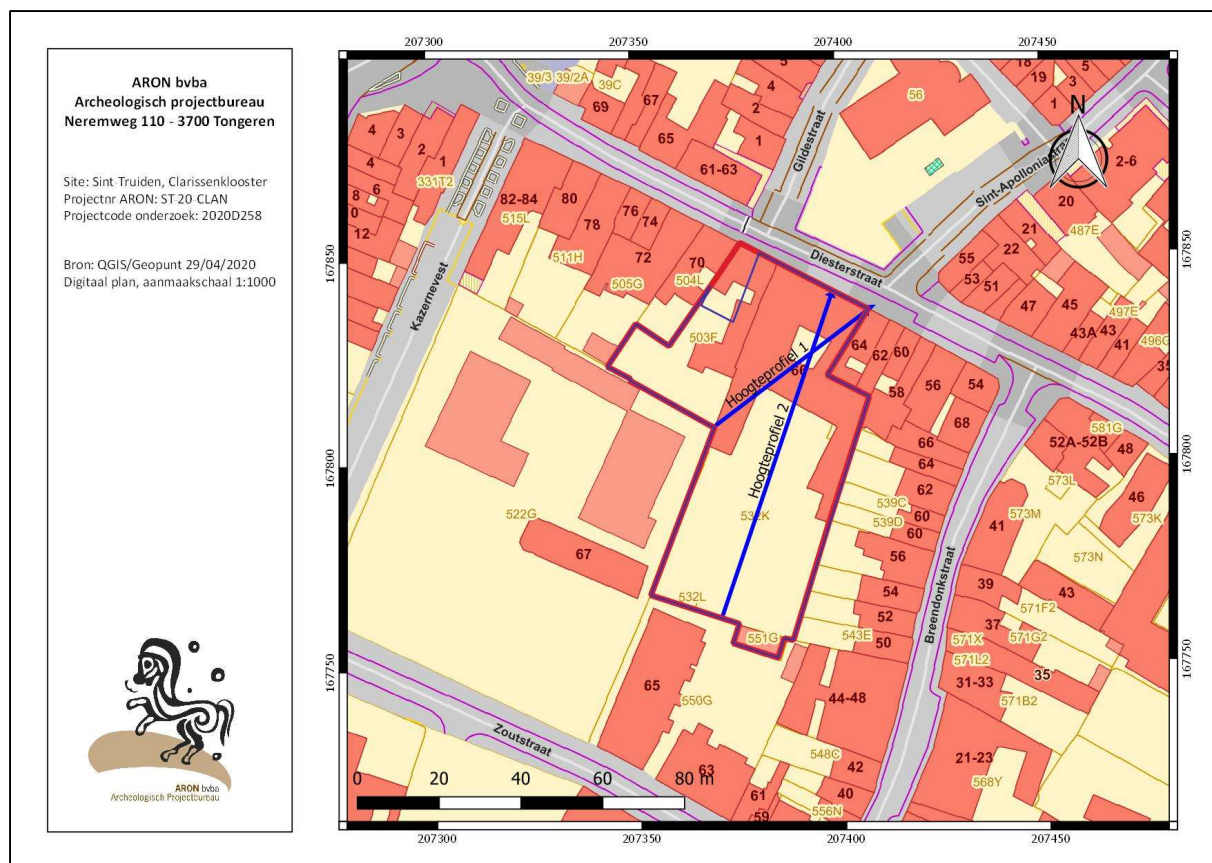
³⁷ De Geyter 2001.

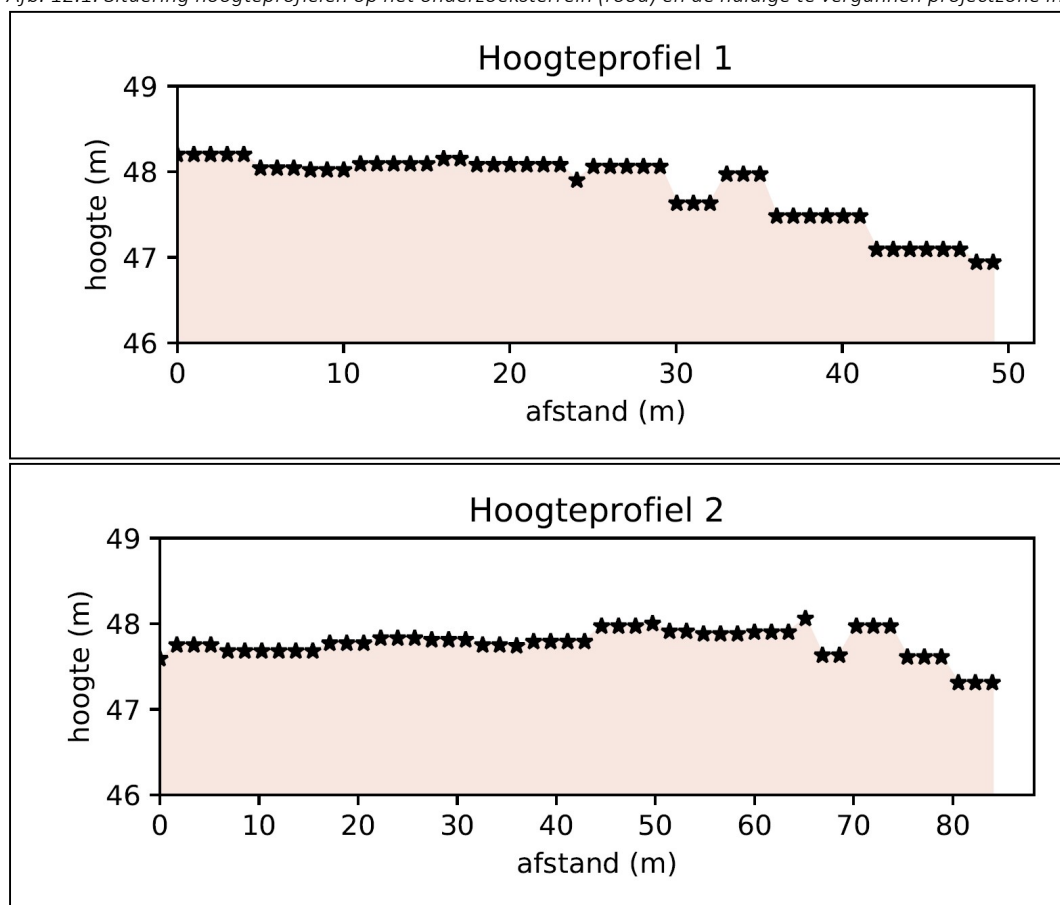
Afb. 10: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood.

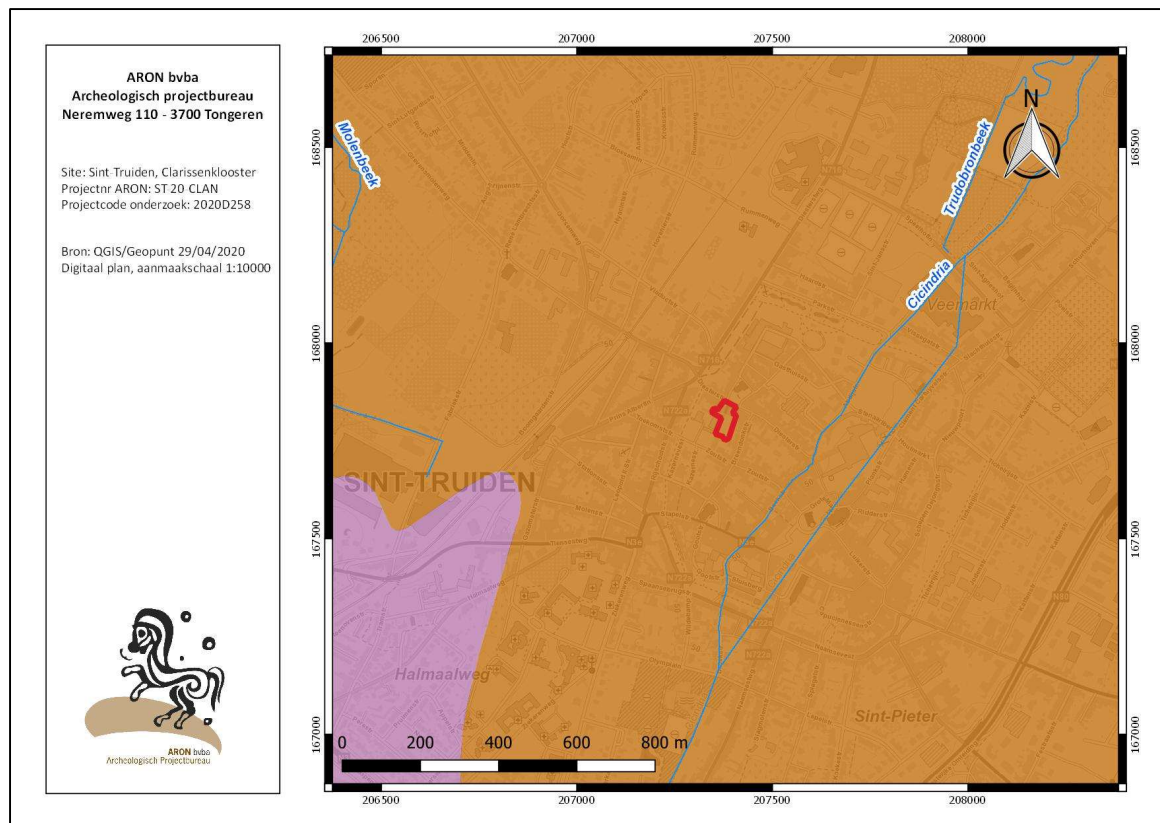
Afb. 11: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood en de huidige te vergunnen projectzone in het blauw..

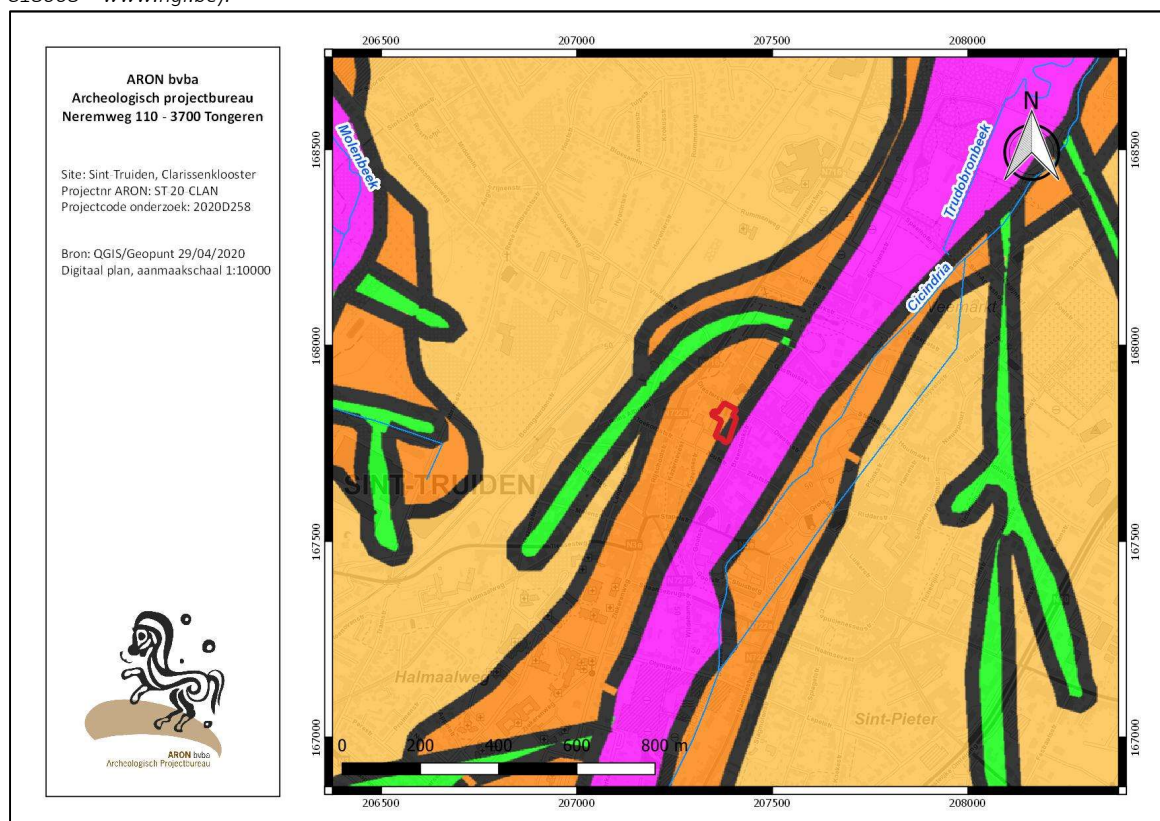
Afb. 12.1: Situering hoogteprofielen op het onderzoeksterrein (rood) en de huidige te vergunnen projectzone in het blauw.

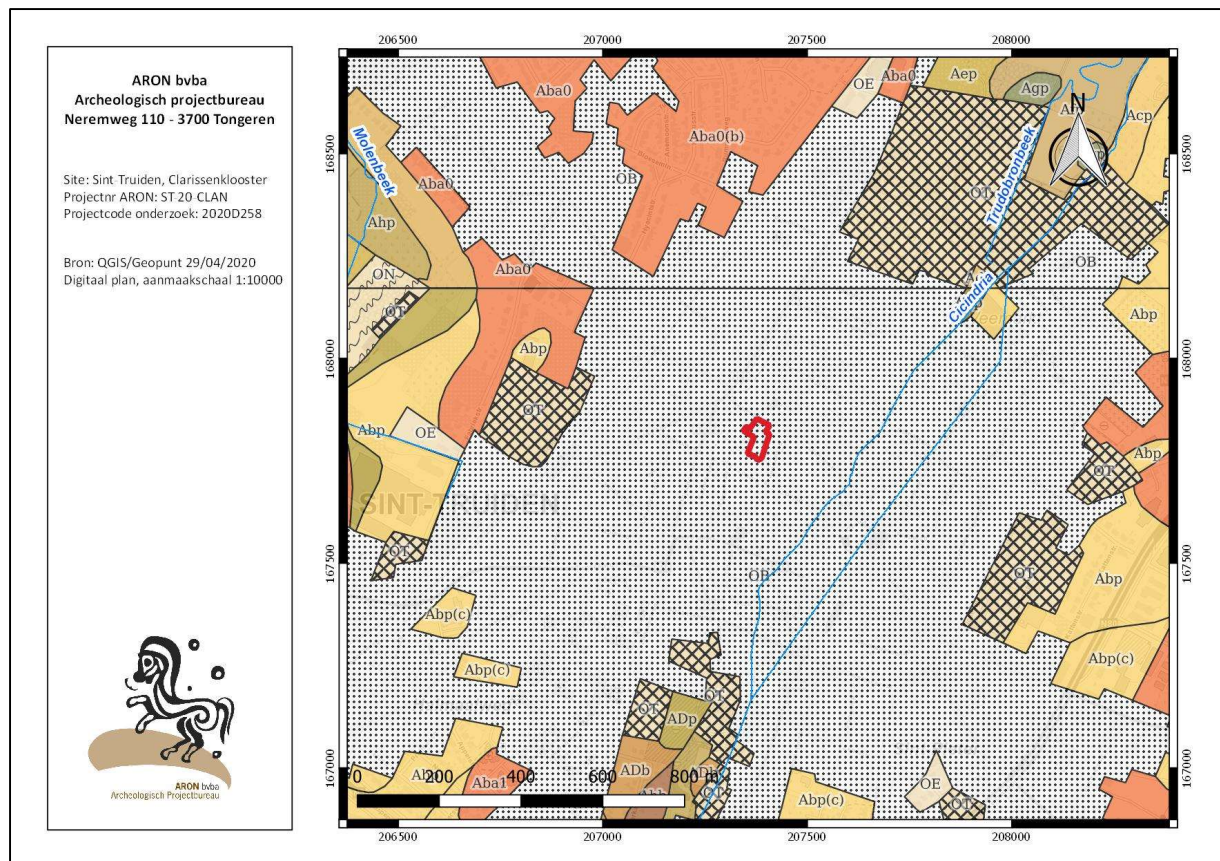
Afb. 12.2: Hoogteprofielen van het onderzoeksterrein (QGIS/Geopunt, digitaal plan, dd. 29/04/2020, 2020C258).

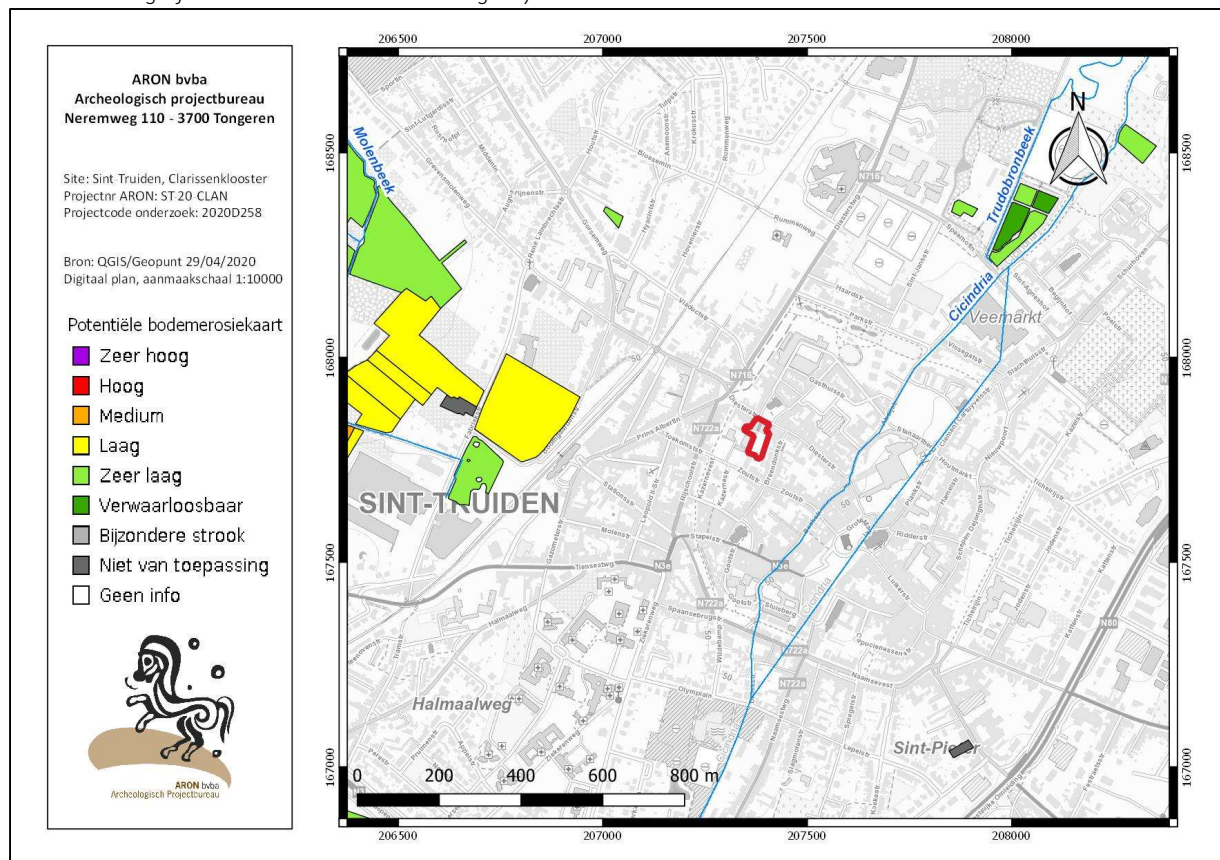
Afb. 13: Uittreksel tertiaire kaart en met afbakening van het projectgebied in het rood (paars: Formatie van Sint-Huibrechts-Hern; Oranjebruin: Formatie van Hannut). (Uittreksel uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

Afb. 14: Uittreksel Quartair profieltypekaart kaartblad 33 Sint-Truiden met afbakening van het projectgebied in het rood (Lichtoranje: dik pakket Brabantleem op dun pakket Haspengouwleem, Donkeroranje: dun pakket Brabantleem op dik pakket Haspengouwleem, Groen: Colluvium; Paars: Beekalluvium) (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

Afb. 15: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksterrein in het rood (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

Afb. 16: Potentiële bodemerosiekaart per perceel 2020 met aanduiding van het onderzoeksterrein in het rood (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

Op de bodemkaart (Afb. 15) staat de volledige stadskern van Sint-Truiden aangeduid als bebouwde zone (OB). De gronden rond de stad worden, afhankelijk van de topografische situatie, gekenmerkt door droge en natte leembodems. Uitgaande van de ligging, kunnen in het onderzoeksgebied droge leemgronden verwacht worden.

De *potentiële bodemerosiekaart uit 2020* (Afb. 16) geeft geen informatie weer met betrekking tot het onderzoeksgebied. Percelen rondom de stad worden gekenmerkt door een verscheiden kans op bodemerosie, van zeer laag (lichtgroen) tot hoog (rood). Het relatief vlakke onderzoeksgebied wordt grotendeels ingenomen door gebouwen en verhardingen en zal daarom momenteel geen erosie kennen.

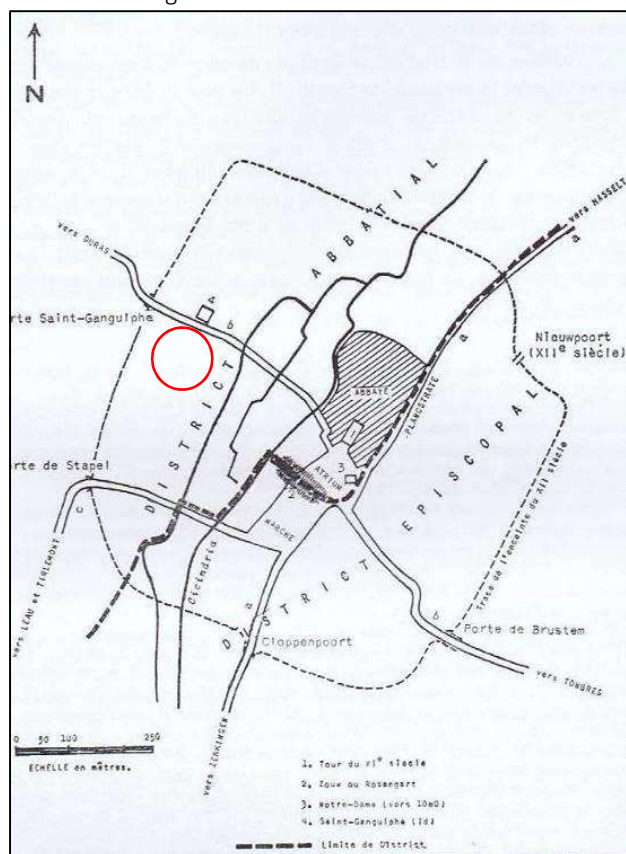
2.2 Historische situering

2.2.1 Beknopte historiek van Sint-Truiden

De stad Sint-Truiden is in de vroege middeleeuwen organisch gegroeid rond de abdij die er door Trudo, een edelman van Frankische afkomst, rond het midden van de 7de eeuw werd gesticht op het familiaal domein 'Sarchinium'. Dit uitgestrekte domein werd gesticht op een verhevenheid langs de Cicindriabeek die het domein in het westen begrenste. Verder was het domein aan drie zijden omgeven door een dicht woud. Dit neemt niet weg dat reeds in de Romeinse periode (of vroeger?) bewoning aanwezig was op of rond deze locatie.

Na de dood van Trudo groeide al gauw een kleine nederzetting uit rond de abdij. Bedevaarders kwamen van heinde en ver om het graf van Trudo te bezoeken en de mirakels te aanschouwen die deze heilige verrichtte. Door haar

uitstraling trok de abdij dan ook al vlug geïnteresseerden aan die zich in de buurt vestigden of zich als lijfeigenen aan de abdij schonken. De eerste bewoning ontstond dan ook rondom de verschillende wegen die naar het klooster leidden. In de 11de eeuw was de nederzetting rond de abdij door toenemende handel reeds uitgegroeid tot een versterkte stad, *Oppidum Sancti Trudonis*.³⁸

De centrale plaats daarbij was de Markt. Deze was in twee verdeeld door de 'Zouw', de grenslijn tussen de gebieden waarover de abt van de Sint-Trudoabdij en dat waarover de bisschop van Metz, later de prins-bisschop van Luik, gezag hadden. De grens liep over de Markt waar nu het stadhuis is gelegen en splitste het plein op in de Grote Markt (ten westen) en de Groenmarkt (ten oosten).³⁹ Verder liep deze grens achter de Onze-Lieve-Vrouwekerk langs de Heilig-Hartplein en de huidige Plankstraat in noordelijke richting de stad uit (Afb. 17).⁴⁰

Afb. 17: Pre-stedelijk Sint-Truiden met aanduiding van de grenslijn tussen het gebied waarover de abt, en dat waarover de bisschop van Metz, later de prins-bisschop van Luik, jurisdictie had. Het huidige projectgebied is indicatief aangeduid met een rode cirkel (Bron: Charles 1965, 109).

Een aarden omwalling uit de 11de eeuw werd in 1129 vervangen door een stenen vestingsmuur. Deze omwalling werd in 1675 afgebroken, al is het verloop ervan nog steeds zichtbaar in het stratenplan.⁴¹ De stad kende

³⁸ De Winter 2010, 2.

³⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/4672>

⁴⁰ Driesen e.a. 2009.

⁴¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140054>

voornamelijk in de middeleeuwen een grote bloeiperiode dankzij onder meer de lakennijverheid en handel. Na deze rijke periode kende de stad een terugval. Het is vooral de fruitteelt die Sint-Truiden vanaf het einde van de 19de eeuw deed heropleven en de stad lieten uitgroeien tot haar huidige grenzen.⁴²

De Diesterstraat – waarlangs het onderzoeksgebied gelegen is - is één van de oudste straten van de stad, vroeger gekend als de *Cloesterstraete* of *Steenstraete*, en voor het eerst vermeld in de 13de eeuw. De straat werd gebruikt als verbinding tussen de abdij en de nu verdwenen Sint-Gangulfuspoort (*Afb. 6*). De Sint-Gangulfuskerk die schuin tegenover het onderzoeksgebied gelegen is, werd ten tijde van Adelardus II (1055-1082), abt van Sint-Truiden, gebouwd vermoedelijk ter vervanging van een oudere kerk.⁴³

2.2.2. Beknopte geschiedenis van het onderzoeksterrein

In het beheersplan dat naar aanleiding van het huidige project werd opgemaakt, is een uitgebreide beschrijving van de geschiedenis van het klooster van het Heilig Graf van Jeruzalem terug te vinden op p. 6-8. Hiernaast wordt in het beheersplan ook een uitgebreid overzicht gegeven van de bouwhistoriek van het klooster a.h.v. cartografische bronnen op p. 9-21.⁴⁴

Gezien er dus al een uitgebreide historische en cartografische beschrijving beschikbaar is, wordt hieronder samenvattend een algemeen beeld van de algemene historiek en van de bouwhistoriek weergegeven a.h.v. de belangrijkste kaarten.

2.2.2.1 Algemene historiek van het klooster

Op de plaats van het huidige Clarissenklooster werd in 1539 het klooster van het Heilig Graf van Jeruzalem gesticht door zusters Sepulcrienen uit Luik. De Sepulcrienezusters werden naar Sint-Truiden gehaald om er een onderwijsinstelling voor meisjes op te richten. Het huis waarin de nieuwe kloostergemeenschap zich vestigde werd haar geschonken door “Mij vrouw van Nijsem ende haar man”. Met middelen uit talrijke giften werden nog voor 1557 kloostergebouwen opgetrokken en ingericht. De kerk werd in 1594 ingewijd.⁴⁵

In de 17de eeuw groeide het ledenaantal en was er naast de dagschool ook een kostschool. Dit laat vermoeden dat bij het gebouwencomplex ook gebouwen van de onderwijsinstelling en het internaat hoorden, naast de kerk en de kloostergebouwen. Naast de inkomsten uit onderwijs ontvingen de zusters ook geld voor handarbeid.⁴⁶ In 1631, 1663 en 1731 zijn verschillende uitgaven gekend die mogelijk op (herstellings)werkzaamheden aan de gebouwen wijzen.⁴⁷

Het einde van de 17de eeuw en het begin van de 18de eeuw was voor zowel de stad als het klooster een onrustige en financieel moeilijke periode.⁴⁸ Het aantal zusters in het klooster bleef evenwel vrij constant.⁴⁹

Tussen juni en december 1789 werd vermoedelijk een vrij omvangrijk gebouw opgetrokken, vermits in deze periode een meester steenmetser en zijn werklieden dagelijks voor het klooster werkten.⁵⁰ Mogelijk is er hier een samenhang met de straatvleugel, die aan de hand van stilistische kenmerken in de tweede helft van de 18de eeuw gedateerd wordt.

⁴² Reygel e.a. 2012, 3-4.

⁴³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/22930>.

⁴⁴ C&C Fexer 2020.

⁴⁵ Archief van het Sepulcrienenklooster van Bilzen, (vandaag bewaard in het KADOC) “Jeruzalem” Sint-Truiden, Necrologium, fol. 14v, geciteerd in: Zuster M. Hereswitha 1941, 59.

⁴⁶ Dekanale archiefbewaarplaats Sint-Truiden, Kerkarchief Hieruzalem, Register 3, inv. Nummer 94.882.042. Transcriptie/samenvatting uit de inventaris van het archief.

⁴⁷ Dekanale archiefbewaarplaats Sint-Truiden, Kerkarchief Hieruzalem, Register 3, inv. Nummer 94.882.042., vermeldingen van april, mei en december 1630, januari, april en augustus 1631. Eigen transcriptie, transcriptie/samenvatting uit de inventaris van het archief; Register 7, inv. Nummer 94.882.046. Eigen transcriptie.

⁴⁸ Zuster M. Hereswitha 1941, 63-64.

⁴⁹ Straven, F. 1904, 89-96, geciteerd in: Zuster M. Hereswitha, 63. In 1740 telde het klooster 28 geprofeste zusters, in 1750 26, in 1775 21 en in 1798 22.

⁵⁰ Dit volgens betalingen, gedocumenteerd in het Rijksarchief Hasselt, Klooster van Jeruzalem Sint-Truiden, 1, losse folio in rekeningboek 1780-1791.

Vanaf het jaar 1789 werd de situatie van kerkelijke instellingen steeds onzekerder. Door haar rol als onderwijsinstelling kon het klooster in een eerste fase nog aan het opheffingsdecreet ontsnappen, maar in 1796 was de opheffing van het klooster toch een feit en in 1798 werden de zusters gedwongen het klooster definitief te verlaten.⁵¹ De verkoopsaffiche van 1809 die door het Frans bestuur werd opgemaakt, geeft een beschrijving van de gebouwen en de tuin van het toenmalig klooster:

“...Het klooster van de Dames van Jeruzalem met aanhorende gebouwen en een tuin van 17 aren en 44 centiaren (4 grote roeden) Het klooster bestaat uit drie aan elkaar grenzende vleugels, die de spreekkamer, de kerk, de kamers van de zusters, de refter, de keukens, de bakkerij, de brouwerij, de paardenstal, schuren en varkensstallen bevatten. De tuin bevindt zich te midden van deze gebouwen, die in het oosten aan de nieuwe steenweg grenzen, in het westen aan een steeg genaamd Raemstraat, in het zuiden aan de heren Preys en Schonaers en in het noorden aan de Diesterstraat, de heren Warnots, Francois Matheys en Scoffeneels. Het geheel wordt behouden door de heer Sossons en wordt geschat op een jaarlijks inkomen van 175 francs en op een kapitaal van 2100.”⁵²

Hieruit blijkt dat de oppervlakte van de tuin, die zich ‘te midden van de gebouwen’ bevond, op dat moment ongeveer 1744 m² bedroeg, ongeveer het oppervlak van de huidige tuin. Deze wordt echter niet meer geheel door kloostergebouwen omgeven, hetgeen erop lijkt te wijzen dat het kloostercomplex indertijd groter was. De omschrijving geeft voorts aan dat het klooster in het oosten aan de Nieuwe Steenweg grensde, de huidige Breendonkstraat. Ten westen vormde de Raemstraat, de zogenaamde Jeruzalemsteeg, de grens. Ten noorden en ten zuiden grensde het klooster aan de Diesterstraat en aan de eigendommen van verschillende particulieren.

In 1799 werd de kerk aanvankelijk opengesteld voor de decadaire vergadering, later dat jaar werd het klooster tot krijgsmagazijn en nog later tot militair werkhuis voor kleermakers ingericht.⁵³ De gebouwen verkeerden op dat moment blijkbaar in erbarmelijke toestand.⁵⁴ In 1809 werd het voormalige klooster door het Franse bestuur verkocht aan een particulier, Karel Frische.⁵⁵

In 1850 werden het voormalige klooster, dat toen bestond uit twee huizen met aanhorigheden en een moestuin, aangekocht door de Clarissen-Colettinen van Mechelen. Zij stichtten er een klooster dat tot vandaag is blijven bestaan.⁵⁶ Dit klooster heeft in de volksmond de naam Jeruzalemklooster behouden.

⁵¹ Zuster M. Hereswitha 1941, 64-65. In deze publicatie wordt de opheffing gedateerd op 25 november 1797, de publicatie ter ere van 150 jaar Clarissen in Sint-Truiden (Moriaux 2001) geeft op p. 17 als datum 28 november 1798. 5 Frimaire An 5 in de republikeinse kalender komt echter overeen met 25 november 1796 in de gregoriaanse kalender.

⁵² Verkoopsaffiche nr. 86, artikel 14, met beschrijving van het Jeruzalemklooster en aanhorigheden van 25 april 1809, Regionaal Historisch Centrum Limburg, Frans Archief, inventarisnummer 1643. Geraadpleegd via rhcl.nl op 09/02/2016

⁵³ Zuster M. Hereswitha 1941, 66.

⁵⁴ Moriaux 2001, 17.

⁵⁵ Zuster M. Hereswitha 1941, 66. Deze Karel Frische is ook nog eigenaar van het complex bij opmaak van het primitief kadasterplan en de kadastrale legger.

⁵⁶ Moriaux 2001, 27.

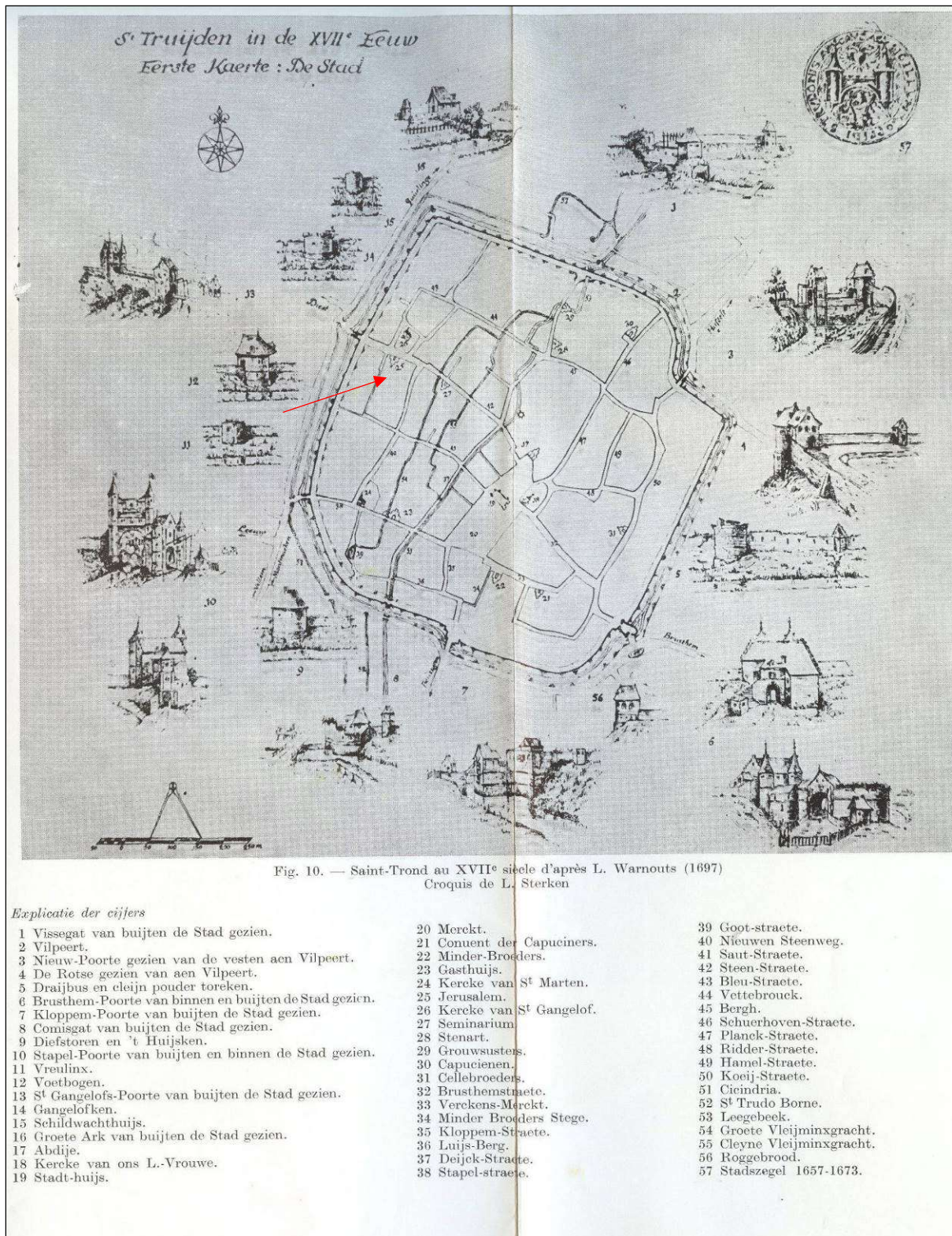
2.2.2.2 Historiek a.h.v. de cartografische bronnen

De oudste gekende kaart van Sint-Truiden uit de 17de eeuw (Afb. 18) toont langs de Diesterstraat bebouwing en de kloosterkerk. Ook langs de Raamsteeg of Jeruzalemsteeg lijkt een vleugel te liggen. De zone ten zuidwesten hiervan betreft een open binnenkoer. De rest van het terrein lijkt als tuin in gebruik. In het zuiden staat er langs de Jeruzalemsteeg een bomenrij. Ten oosten hiervan liggen mogelijk enkele bijgebouwen op het terrein. Langs de Breendonkstraat is er bebouwing zichtbaar ten oosten van het terrein, langs de Zoutstraat is er ten zuiden van het terrein nog geen bebouwing zichtbaar.

Afb. 18: Kaart van Sint-Truiden met indicatieve situering van het onderzoeksgebied (datering onbekend, begin 17de eeuw?) (Bron: Stadsarchief Sint-Truiden, analoog plan, dd onbekend, aanmaakschaal onbekend, 2020D258).

Een kaart van de stad Sint-Truiden van L. Sterken (Afb. 19), naar de eind 17de eeuwse kaart van L. Warnouts uit het register van de goederen van de abdij (1697), duidt 'Jerusalem' (nr. 25) aan in het noorden van het projectgebied. De kloosterkerk is hier aangeduid met ten westen daarvan de Jeruzalemsteeg.

Afb. 19: Sint-Truiden einde 17de eeuw door L. Sterken, naar L. Warnouts. Het onderzoeksgebied ligt ter hoogte van de rode pijl (Bron : Charles 1965, Fig. 10, analoog plan, 2020D258).

Op de 18de eeuwse *Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden*, opgesteld op initiatief van graaf de Ferraris (1774), is de kloosterkerk van het Heilig Grafklooster duidelijk zichtbaar (afb. 19). Deze staat op de hoek van de toenmalige Raamsteeg of Jeruzalemsteeg met de huidige Diesterstraat, tegenover de Sint-Gangulfuskerk. Palend aan de zuidoost- en de zuidwestgevel van de kerk staat een complex van verschillende vleugels getekend, die rond drie binnenplaatsen gegroepeerd zijn. Als men uitgaat van de beschrijving in de verkoopsaffiche van 1809

(zie hierboven), is het mogelijk dat de volledige noordelijke helft van het huizenblok tussen de Diesterstraat, de voormalige Jeruzalemsteeg, de Breendonkstraat en de Zoutstraat werd ingenomen door het kloostercomplex, waarvan enkel het westelijk deel op het huidige onderzoeksterrein ligt. Het betreft hier de kerk met aanpalende gebouwen, het westelijk deel van de noordoostelijke binnenplaats, de westelijke binnenplaats met rondom liggende gebouwen en de zuidelijke moestuinen. Deze worden in het westen begrensd door de (klooster?)muur, die de scheiding vormt tussen de Jeruzalemsteeg en het kloostercomplex en die vermoedelijk met de huidige perceelgrens samenvalt.

In het noorden van het terrein loopt de Jeruzalemsteeg langs de kerk over het huidige onderzoeksterrein. Ten westen van de steeg ligt een langwerpig gebouw dwars op de Diesterstraat binnen het huidige projectgebied. Dit gebouw behoorde naar alle waarschijnlijkheid niet tot het klooster. In vergelijking met de vorige kaart, lijkt vooral de bebouwing ten oosten en ten westen van het projectgebied te zijn toegenomen.

Afb. 20: Detail uit de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgesteld op initiatief van Graaf de Ferraris (1771-1778) met situering van het onderzoekerterrein (rood).

Zowel op een *reconstructietekening* van Jozef Matthijs (toestand ca. 1820, Afb. 21) als het *Primitief Kadasterplan* (ca. 1840) is een groot deel van de bebouwing op het terrein verdwenen (Afb. 22). De Jeruzalemsteeg is op deze kaarten nog niet bebouwd.

Als eigenaar vermeldt de kadastrale legger de kinderen van *Karel Frans Frische*, de man die het klooster in 1809 kocht (zie hierboven). Als aard van het eigendom staat bij perceel 532 “*tuin*”, bij perceel 529 en 530 “*huis*”. Dezelfde legger vermeldt als eigendom nog percelen 531, 531bis, 539 – 543. Deze liggen aan de Nieuwe Steenweg, de huidige Breendonkstraat.⁵⁷ Het feit dat het eigendom van de erfgenamen van *Karel Frans Frische* tot aan de zuidoostelijke grens van het huizenblok reikt, kan erop wijzen dat ook het kloostercomplex dat hij in 1809 aankocht een even grote oppervlakte besloeg.

In vergelijking met de *Ferrariskaart* zijn op de *reconstructietekening* en het *Primitief Kadasterplan* de vleugels rondom het zuidelijk binnenplein van het klooster verdwenen.

⁵⁷ Kadastrale legger Sint-Truiden, artikel 259, volgnummer 27 – 33 (Archief van het Kadaster Limburg te Hasselt).

In het noordwesten zijn twee binnenpleinen zichtbaar waarvan er één toegang geeft tot de Jeruzalemsteeg, het andere binnenplein sluit aan op de kloostertuin.

Ook een oostelijk binnenplein sluit aan op de kloostertuin, die verderloopt ten oosten van het huidige projectgebied.

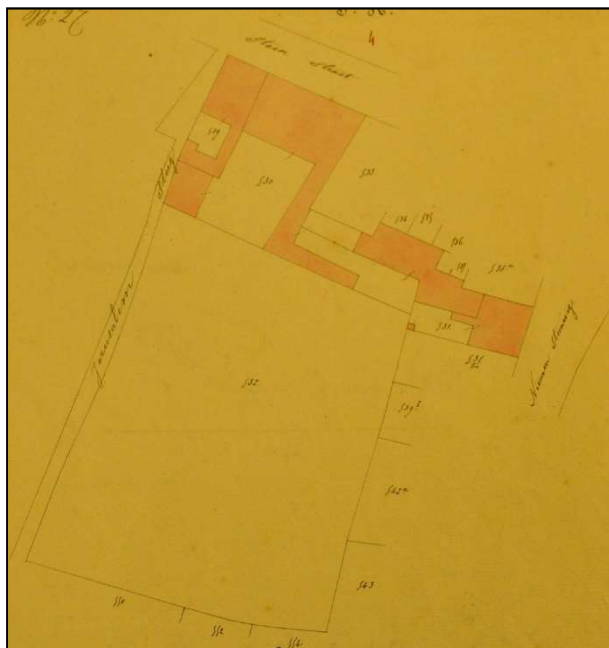
Het terreindeel ten westen van de Jeruzalemsteeg wordt ingenomen door een rechthoekig gebouw aan de straatzijde met daarachter verschillende bijgebouwen. Op de *reconstructietekening* staat het perceel ten westen van het projectgebied, in het geel aangeduid met nr. 23, geregistreerd als 'Cruys- en Voetboogscutters'.

Afb. 21: Reconstructietekening van Jozef Matthijs die een beeld weergeeft van ca. 1820. (Bron: Stadsarchief Sint-Truiden, analoog plan, 2020D258).

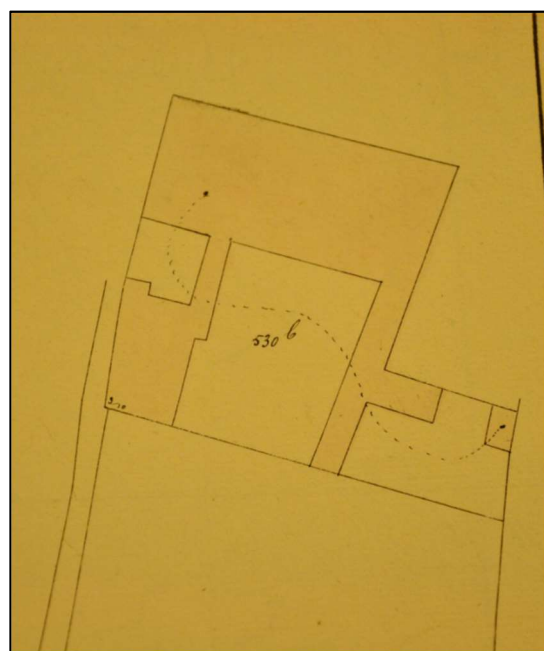
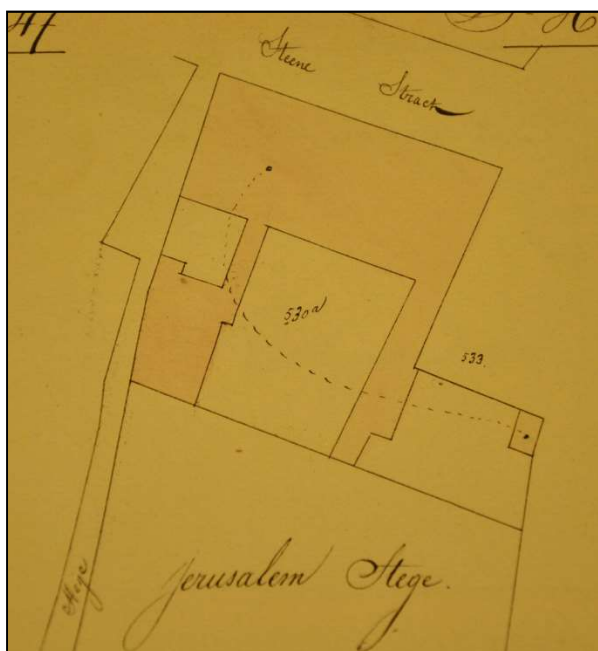

Afb. 22: Primitief Kadasterplan (ca. 1840) met situering van het onderzoeksterrein (rood) en de huidige te vergunnen projectzone in het blauw.

Op mutatieschetsen uit 1851 en 1855 zijn kleinschalige veranderingen zichtbaar aan de zuidelijke bebouwing langs de tuin (afb. 23-24). In 1855 vond ook een grenswijziging plaats met de 'Jerusalem Stege', waar een muur gebouwd werd.⁵⁸

Afb. 23.1 en 23.2: Mutatieschets 1851/27, situatie voor en na mutatie (Archief van het Kadaster Limburg te Hasselt, digitaal plan, dd 1851, aanmaatschaal onbekend, 2020D258).

Afb. 24.1 en 24.2: Mutatieschets 1855/47, situatie voor en na mutatie (Archief van het Kadaster Limburg te Hasselt, digitaal plan, dd 1855, aanmaatschaal onbekend, 2020D258).

⁵⁸ Kadastrale legger Sint-Truiden, artikel 1158, volgnummer 1 en 2 (Archief van het Kadaster Limburg te Hasselt)

In het archief van de zusters Clarissen is nog een grondplan met jaartal 1852 bewaard, waarop de toenmalige toestand (situatie na mutatie 1855/47) gedocumenteerd is (Afb. 25). Het gaat vermoedelijk om een ontwerpplan of een verbouwingsplan van de toen geregistreerde bebouwing, waarbij vooral de bijgebouwen in de tuin wijzigden. De indeling van de straatvleugel werd op dit moment vermoedelijk niet gewijzigd, waardoor het plan wellicht de oorspronkelijke 18de eeuwse interieurindeling weergeeft.

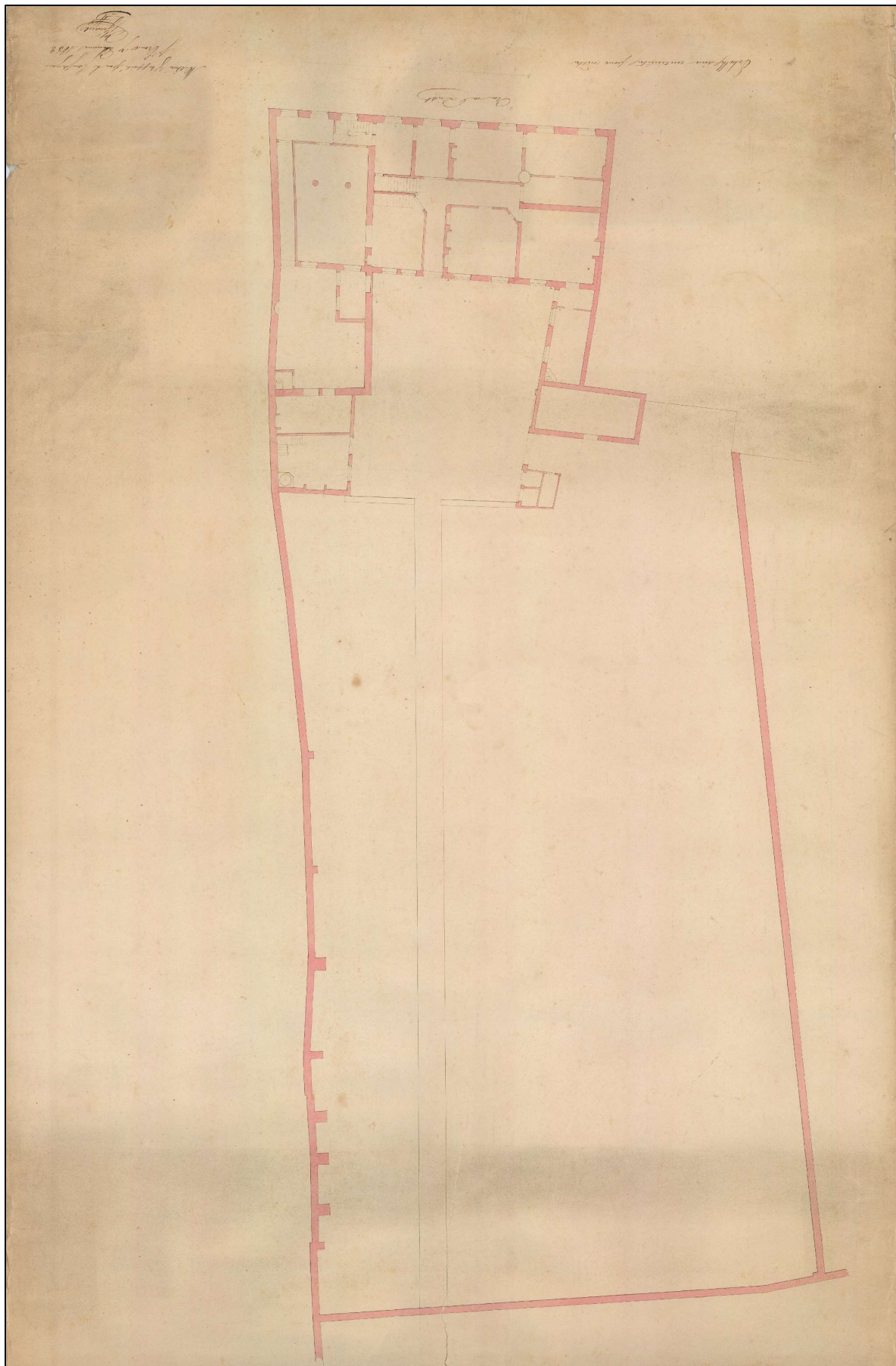
Het plan toont een vrij brede vleugel van negen traveeën langs de Diesterstraat, met een centrale gang, die evenwijdig met de straat loopt en een gang die van de inkomdeur in de middelste travee naar de tuin leidt. Langs deze twee gangen zijn zes grote ruimtes gegroepeerd. Ter hoogte van de drie rechter traveeën bevindt zich langs de straatzijde een traphal en een kleine langwerpige ruimte.

Hieraan palend is een grote rechthoekige ruimte getekend, die door een smalle gang geflankeerd wordt. In de grote ruimte zijn twee zuilen getekend die als het ware de ruimte in twee verdelen. Ten zuidwesten hiervan bevond zich links een smalle kamer en een ommuurde binnenkoer. Verder ten zuidwesten sloten hier nog twee ruimtes aan.

Gezien er in het gebouw toen reeds terug een kloostergemeenschap gevestigd was, moet één van de ruimtes als kapel of gebedsruimte gediend hebben. Een mogelijke functieverdeling is dat deze gebedsruimte zich in de grote ruimte (met twee zuilen) in de noordelijke hoek bevond. In 1862 werd in de kroniek van de Clarissen vermeld dat zij *“nog geene andere Kapel als eenen grooten zael”* hadden. De overige vertrekken in de straatvleugel dienden vermoedelijk als ontvangstruimtes, kapittelzaal en refter, de keuken bevond zich mogelijk in de vleugel aan de tuinzijde.

De tuin is ommuurd en heeft ongeveer dezelfde afmetingen als vandaag. In de noordwestelijke helft van de tuin is een recht pad van het klooster tot aan de achterzijde van de tuin getekend. Op deze plaats bevindt zich vandaag nog steeds een pad.⁵⁹

⁵⁹ C&C Fexer 2020, 14.

Afb. 25: Plan kleur_0629, scan van het origineel van het grondplan uit 1852 dat bewaard wordt in het archief van de zusters Clarissen te Sint-Truiden (digitaal aangeleverd door Gilen Woonprojecten, dd onbekend, aanmaakschaal onbekend, 2020D258).

Een eerste ingrijpende verbouwing werd in 1865 geregistreerd door het kadaster (*afb. 26*). Van deze verbouwingen bestaan ook zes ontwerpplannen uit de archieven van de zusters. Deze plannen geven meer gedetailleerde informatie over de verbouwingen (*afb. 27*).

Belangrijk voor de bouwevolutie is dat enkel de straatvleugel van het oude klooster bewaard bleef. De straatgevel werd gedeeltelijk aangepast. Haaks tegen de achtergevel van deze vleugel werden twee smalle verbindingsvolumes gezet en aan de tuinzijde werd er een nieuwe vleugel met aan de zuidoosthoek een smalle dienstvleugel gebouwd. De vleugel langs de tuin liep tot tegen de oostelijke tuingrens.

De vleugel langs de Jeruzalem Steeg werd vergroot en aan de straatzijde aangepast, waardoor er – ter hoogte van de vroegere kapel – een kleine binnenplaats ontstond. In deze vleugel werd de nu nog bewaarde kapel gebouwd. In de nieuwe vleugel aan de tuinzijde werden op het gelijkvloers het slotkoor van de zusters, een kapittelzaal, een refter en een keuken ingericht, op de verdieping werden bijkomende cellen voorzien.

Tegen de zuidwestelijke grens van het tuinperceel werd een kleine kapel gebouwd die nog steeds bewaard is.

Afb 26: Mutatieschets 1865/165, situatie voor en na mutatie (Archief van het Kadaster Limburg te Hasselt, digitaal plan, dd 1855, aanmaakschaal onbekend, 2020D258).

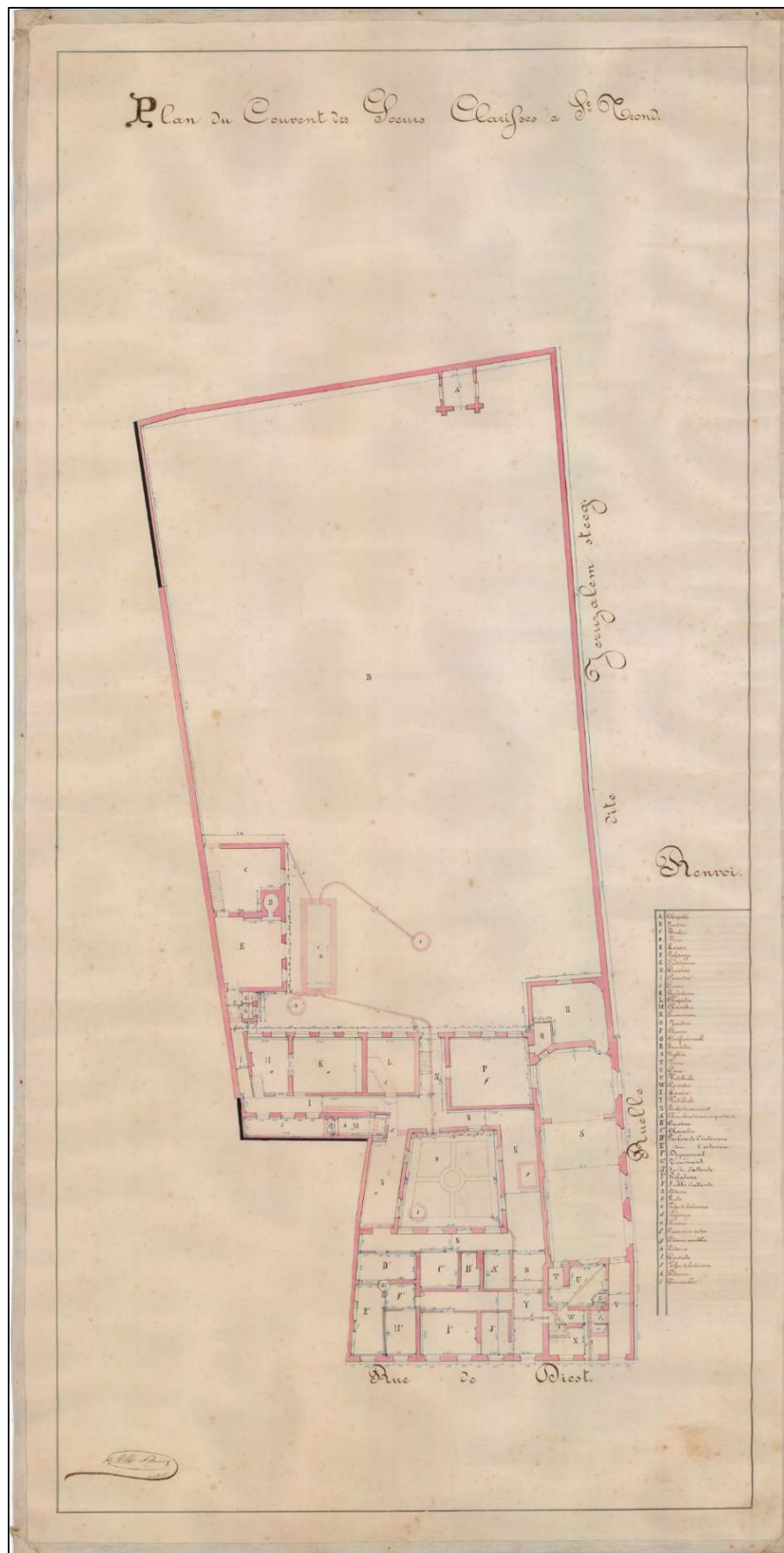
Eén van de plannen uit de archieven van de zusters geeft ook ondergrondse structuren weer, waaronder de kelders onder het refectorium en de keuken en ten zuidoosten van de binnenkoer (*afb. 27*)⁶⁰. Deze behoren dus vermoedelijk deels nog bij oudere gebouwen. Verder worden twee kelders aangeduid als één ruimte met de vermelding 'cave non vidée'⁶¹. Deze kelders waren dus vermoedelijk niet toegankelijk. Onder de straatvleugel, die uit een oudere bouwfase dateert, is geen kelder getekend, hetgeen kan betekenen dat de huidige kelder⁶² uit de 20ste eeuw dateert.

Het plan toont ook drie citernes met bijhorende regenwaterputten en regenwaterleidingen en één opgevulde citerne naast nog twee beerputten.

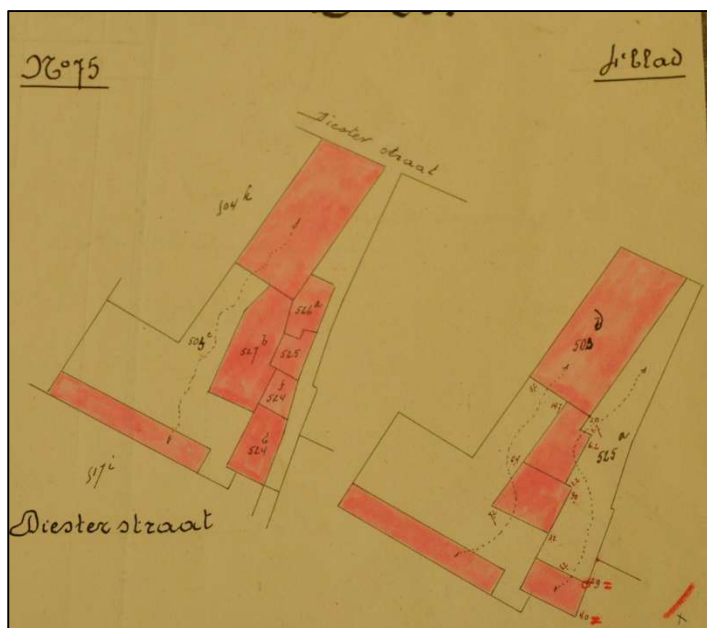
⁶⁰ Kelder -1.6, -1.7, -1.11 en -1.12 op het plan bestaande toestand.

⁶¹ Kelder -1.15 en -1.16 op het plan bestaande toestand.

⁶² Kelder -1.1 tot -1.3.

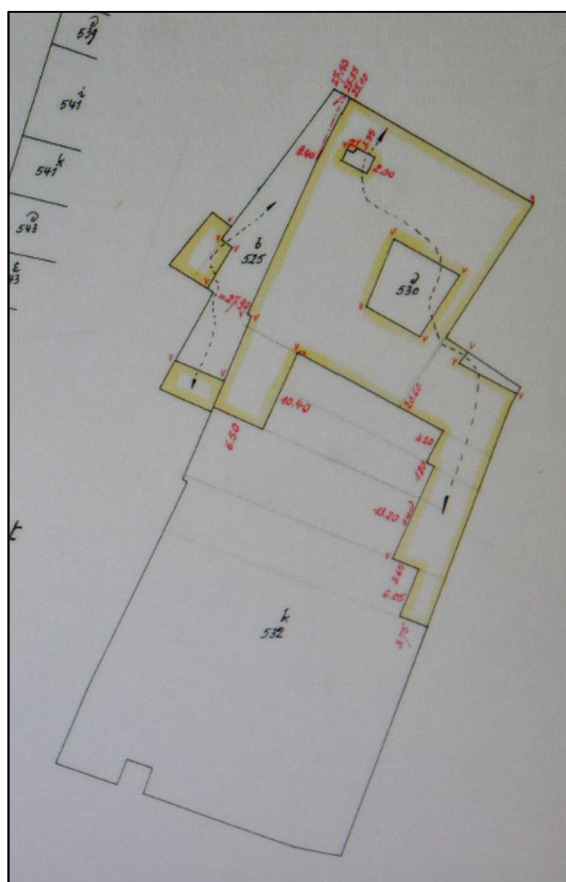
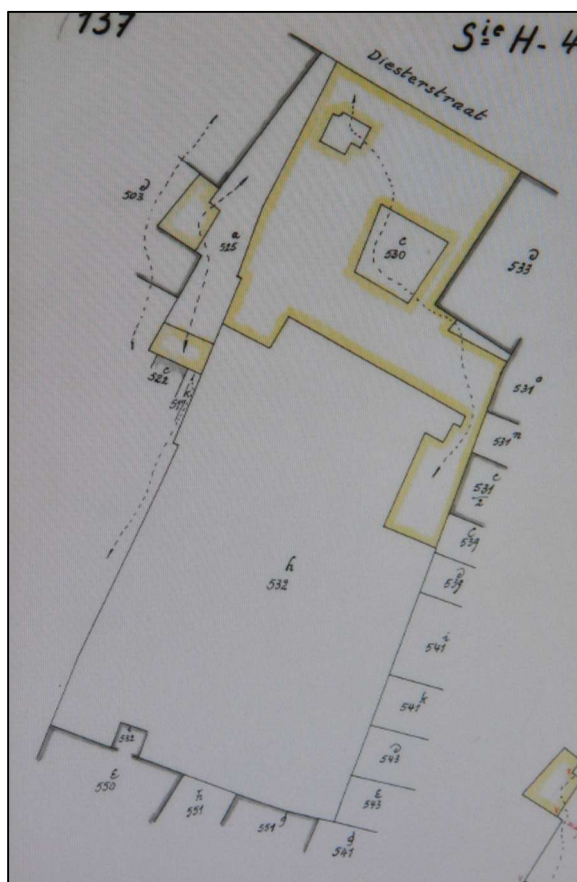
Afb. 27: Plan kleur_0623, scan van het origineel plan, daterend omstreeks 1865, dat bewaard wordt in het archief van de zusters Clarissen te Sint-Truiden (digitaal aangeleverd door Gilen Woonprojecten, dd onbekend, aanmaatschaal onbekend, 2020D258)

In 1927 werden de Jeruzalemsteeg en vier kleine huizen in het noordwesten aangekocht door de Clarissen om de veiligheid van klooster en kapel te verzekeren.⁶³ De gebouwen werden verbouwd, vermoedelijk deels herbouwd en de Jeruzalemsteeg werd door een klein dwars geplaatst gebouw afgesloten (afb. 28). De steeg was bijgevolg geen openbare ruimte meer.

Afb. 28: Mutatieschets 1930/75, situatie voor en na mutatie (Archief van het Kadaster Limburg te Hasselt, digitaal plan, dd 1930, aanmaatschaal onbekend, 2020D258).

In 1956 vonden er verbouwingen plaats aan de noordwestelijke vleugel en aan de aanbouw aan de zuidelijke hoek van het klooster (afb. 29). Beide delen werden vergroot. Volgens de kroniek die Moriaux citeert, werden deze verbouwingen in 1953 uitgevoerd: de keuken werd vergroot, de ten zuiden toegevoegde aanbouw diende als bakhuis.⁶⁴

Afb. 29: Mutatieschets 1956/137, situatie voor en na mutatie (Archief van het Kadaster Limburg te Hasselt digitaal plan, dd 1956, aanmaatschaal onbekend, 2020D258).

⁶³ Moriaux 2001, p. 37.

⁶⁴ Moriaux 2001, p. 37.

In 1960 werden volgens de publicatie van Moriaux “grote aanpassings- en verbouwingswerken” uitgevoerd, om het klooster “leef- en bewoonbaar te houden” Deze verbouwingen werden echter niet door het kadaster opgetekend. Wel bleven volgens de gegevens in het beheersplan hiervan vijf plannen bewaard. Bij de verbouwing ontstonden de gebouwdelen ten noordoosten en ten noordwesten van de kapel alsook de uitbreiding van de kapel aan de zuidzijden en de daarboven liggende gang met cellen.⁶⁵

2.2.2.3 Conclusie

Samengevat kan op basis van de algemene historiek en de cartografische bronnen het volgende gesteld worden met betrekking de site:

De Diesterstraat – waarlangs het onderzoeksgebied gelegen is - is één van de oudste straten van de stad, vroeger gekend als de *Cloesterstraete* of *Steenstraete*, en voor het eerst vermeld in de 13de eeuw. De Sint-Gangulfuskerk die schuin tegenover het onderzoeksgebied gelegen is, werd in de 11de eeuw gebouwd, vermoedelijk ter vervanging van een oudere kerk.⁶⁶

Het Clarissenklooster werd in 1539 opgericht door de Sepulcrienen uit Luik. Uit historische bronnen is geweten dat dit gebeurde in een reeds bestaand gebouw dat aan de orde was geschonken. Nog voor 1557 werden de eerste kloostergebouwen opgetrokken en ingericht. De kerk werd in 1594 ingewijd.⁶⁷ In de 17de en begin 18de eeuw vonden mogelijk (herstellings)werkzaamheden aan de gebouwen plaats. In 1789 werd vermoedelijk een vrij omvangrijk gebouw opgetrokken. Het gaat hier mogelijk om de huidige straatgevel.

De oudste cartografische bron waarop het klooster afgebeeld staat, dateert uit de 17de eeuw. Deze kaart toont langs de Diesterstraat bebouwing en de kloosterkerk. Ook langs de Raamsteeg of Jeruzalemsteeg lijkt een vleugel te liggen. De zone ten zuidwesten hiervan betreft een open binnenkoer. De rest van het terrein lijkt als tuin in gebruik te zijn.

Uit kaarten uit het einde van 18de eeuw (*Ferrariskaart*) en het begin van de 19de eeuw blijkt dat het klooster in deze periode vermoedelijk veel groter was en zich uitstreckte tot aan de Breendonkstraat in het oosten. Het complex bestond uit verschillende vleugels, die tot diep in het perceel rond drie binnenplaatsen gegroepeerd waren. De kapel was in de noordwestelijk hoek van het complex - langs de Diesterstraat - gelegen. De tuin situeerde zich in het uiterste zuiden van het perceel. Slechts een deel van dit complex valt binnen het onderzoeksgebied.

Op enkele kaarten uit de eerste helft van de 19de eeuw blijkt dat de bebouwing centraal op het terrein verdwenen is, waardoor hier een groot open gebied ontstond dat vermoedelijk volledig ingericht was als tuin. De bebouwing beperkte zich tot de vleugel langs de Diesterstraat en een aantal gebouwen opnieuw geschikt rondom drie binnenkoeren. De kapel is nog steeds in de noordwestelijke hoek van het complex gelegen. Zeer waarschijnlijk betreft het de grote ruimte met twee zuilen erin op het grondplan uit 1852.

Toen zich in 1851 een Clarissengemeenschap in de overblijfselen van het klooster vestigde, werden eerst een aantal kleine wijzigingen gedaan en werd de tuin vermoedelijk opnieuw ommuurd. In 1863 – 1865 volgde dan een grote uitbreidingscampagne. De oude straatvleugel bleef hierbij deels bewaard maar werd echter uitgebreid met twee verbindingsvolumes en een tuinvleugel. In de westelijke verbindingsvleugel werd de nieuwe kapel ingericht. Tevens werd een klein kappelletje in de tuin opgetrokken. Uit bouwarcheologisch onderzoek en observaties in situ is gebleken dat bij deze werken de inrichting van de straatvleugel deels werd aangepast. Ook blijkt dat enkele oude (18de eeuwse) kelders in de nieuwbouw werden geïntegreerd.

In 1927 – 1930 werd de Jeruzalemsteeg aangekocht en werden hier een aantal bijgebouwen opgericht. In 1953 – 1956 werden de bijgebouwen aan de zuidzijde uitgebreid.

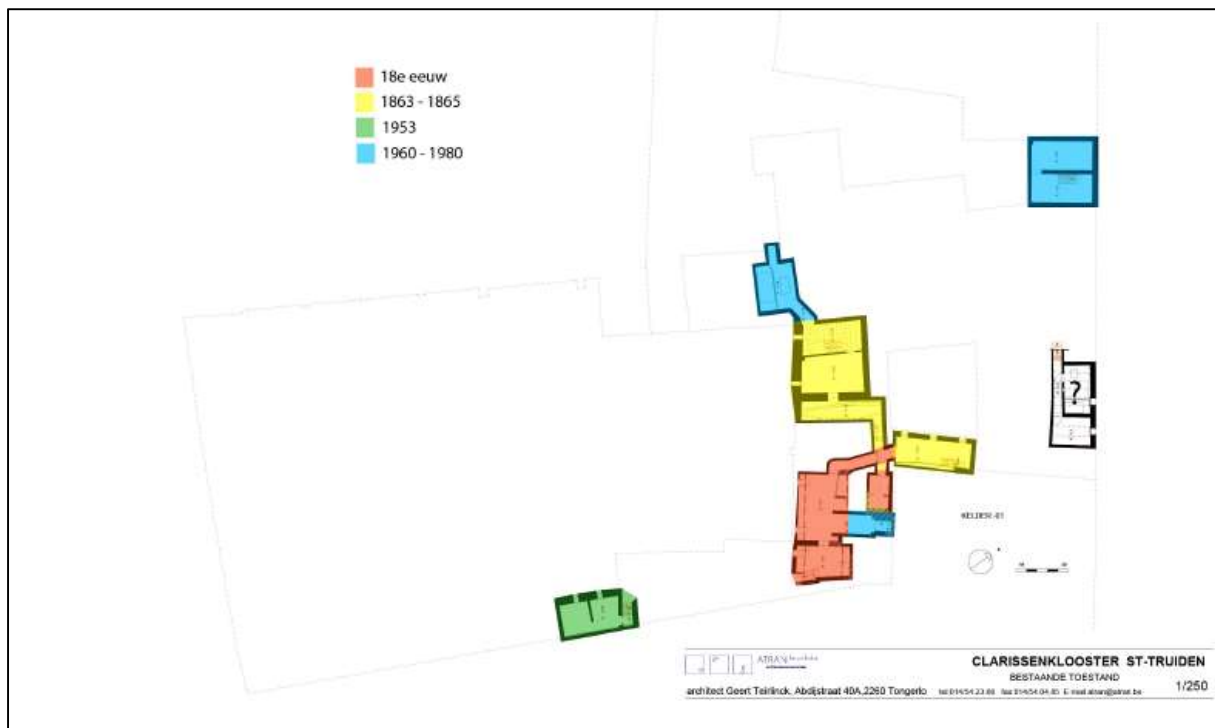
⁶⁵ C&C Fexer 2020, 20.

⁶⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/22930>.

⁶⁷ Archief van het Sepulcrienenklooster van Bilzen, (vandaag bewaard in het KADOC) “Jeruzalem” Sint-Truiden, Necrologium, fol. 14v, geciteerd in: Zuster M. Hereswitha 1941, 59.

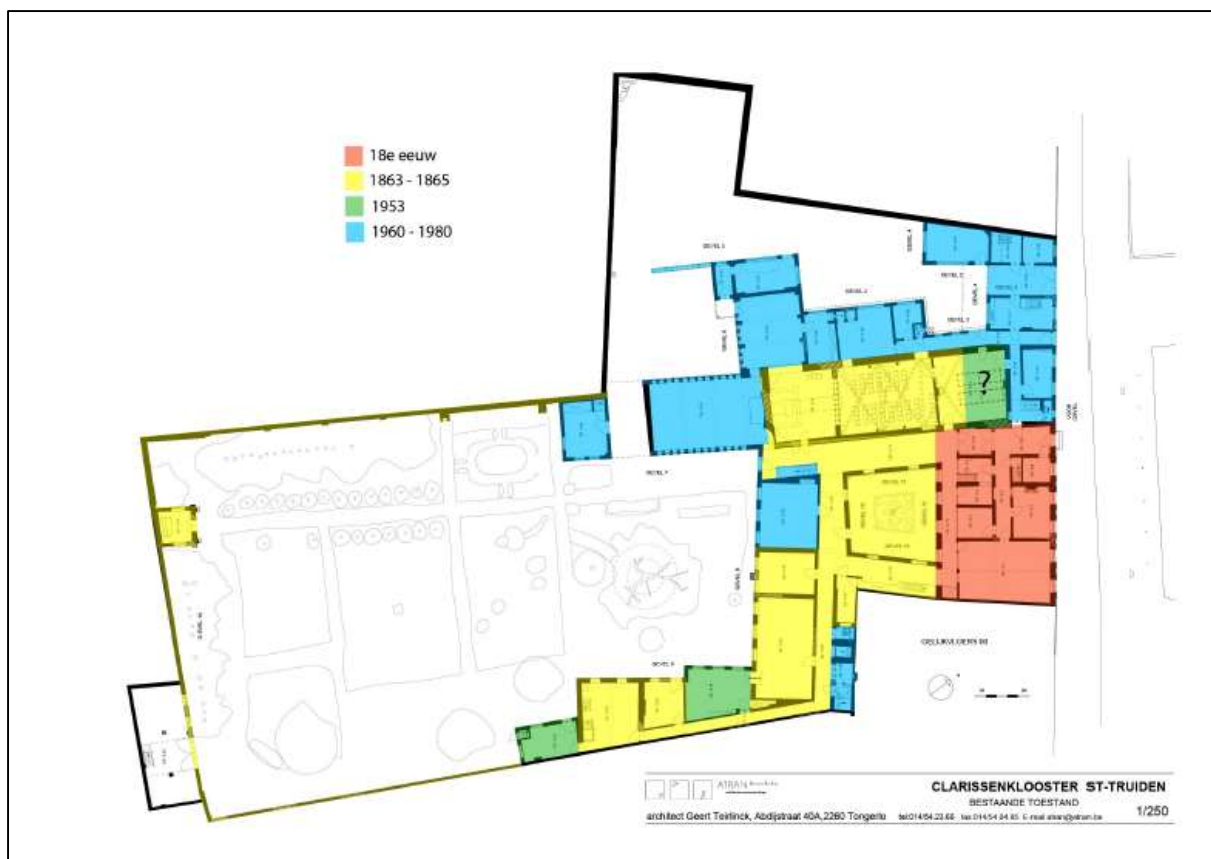
Enkele jaren later, in 1960, werden de kapel en het klooster opnieuw uitgebreid en werd het interieur grotendeels vernieuwd. Hierbij ontstond ook de westelijke helft van de voormalige straatgevel.

De verschillende bouwfases van de momenteel resterende gebouwen worden hieronder in kleur op de plannen van de bestaande toestand weergegeven, dit op basis van de huidige kennisstand.⁶⁸

Afb. 30 Opmetingsplan kelder met aanduiding bouwfases (© Atran cvba, digitaal plan, dd onbekend, aanmaakschaal 1.250, 2020D258).

⁶⁸ C&C Fexer 2020, 30.

Afb. 31: Opmetingsplan gelijkvloers met aanduiding bouwfases (© Atran cvba, digitaal plan, dd onbekend, aanmaatschaal 1.250, 2020D258).

Afb. 32: Opmetingsplan verdieping met aanduiding bouwfases (© Atran cvba, digitaal plan, dd onbekend, aanmaatschaal 1.250, 2020D258).

2.3 Archeologische situering van het onderzoeksgebied

Het terrein grenst in het westen aan Herenhuis Villa de Raam, vastgesteld bouwkundig erfgoed vanaf 2018 onder ID 17109. Dit herenhuis, thans een school, is gelegen op de plaats van het voormalige refugiehuis van de abdij van Terbeek.⁶⁹ Ten oosten van het projectgebied zijn een aantal burgerhuizen en een winkel vastgesteld als bouwkundig erfgoed en dit onder ID 20530 (daterend uit 1914, doch oudere kern)⁷⁰, ID 15693 (eerste helft 19de eeuw)⁷¹ en ID 20964 (begin 20ste eeuw)⁷².

Op het terrein zelf werd enkel voor het westelijk terreindeel (perceel 503f) tot heden archeologisch onderzoek uitgevoerd, m.n. een bureauonderzoek, uitgevoerd door *Studiebureau Archeologie* omstreeks 2017. Op basis van de resultaten hiervan werd een aanvullend vooronderzoek in de vorm van een proefsleuven- en proefputtenonderzoek geadviseerd.⁷³ Dit werd onlangs uitgevoerd door *Aron bv*, en op basis hiervan werd voor perceel 503f een opgraving geadviseerd (nota ID 17967).⁷⁴ Het uitgevoerde onderzoek toonde op het perceel vol- tot postmiddeleeuwse bewoningssporen aan. Zo waren er aanwijzingen voor een hout/leembouwfase mogelijk uit de 10-11de eeuw, een fase uit de 12de eeuw en een laat- of postmiddeleeuwse steenbouwfase met onder meer ook restanten van water- en beerputten. De vondst van een silexklingfragment – hoewel aanwezig in een volmiddeleeuwse kuil – wees tevens op de aanwezigheid van een ouder component op of vlakbij de site. De sporen bleken zichtbaar op twee relevante archeologische niveaus, die op ca. 50-60 cm en 100-120 cm onder het huidige vlak gelegen zijn.

Op de rest van het terrein werd tot heden nog geen gravend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Wel werd in het kader van het beheersplan een bouwarcheologisch onderzoek uitgevoerd door *C&C Fexer bv*. Hieruit bleek dat het interieur van het klooster in de 20ste eeuw volledig vernieuwd werd, waardoor er momenteel slechts weinig erfgoedelementen zichtbaar zijn en dit enkel op de verdieping van de 18de eeuwse straatvleugel en in een deel van de kelderruimtes.

De kelderruimtes onder de 18de eeuwse straatvleugel (K-1.1, -1.2 en -1.3) dateren in de huidige vorm uit de 19de of het begin van de 20ste eeuw. Mogelijk bevonden zich hier ook reeds in de 18de eeuw kelders, maar hiervan is momenteel niets bewaard.

Een aantal kelderruimtes (K-1.6, -1.7, -1.9, -1.10) onder de 19de eeuwse vleugel, gesitueerd in het oosten van het terrein, dateren uit een vroege fase, mogelijk de 17de of 18de eeuw, toen het klooster nog groter was dan de bewaarde 18de eeuwse vleugel (*afb. 34-35*). In kelderruimtes K-1.9 en -1.10 bevond zich in de 19de eeuw en mogelijk ook al vroeger een cisterne, die in een latere fase omgevormd werd tot een keldervertrek. Waardevolle elementen in de kelders betreffen twee kelderruimtes met gedrukt tongewelf (K-1.6 en 1.7, *afb. 34-35*), drie kelderruimtes met een smal tongewelf (*afb. 33*), evenals een aantal stekkappen met kelderopeningen en hardstenen vloertegels in K-1.6 en 1.7.⁷⁵

⁶⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/17109>

⁷⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/20530>

⁷¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/15693>

⁷² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/20964>

⁷³ De Raymaeker (2017).

⁷⁴ Zie hiervoor Reygel e.a. (2021); <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/17967>.

⁷⁵ C&C Fexer 2020, 43.

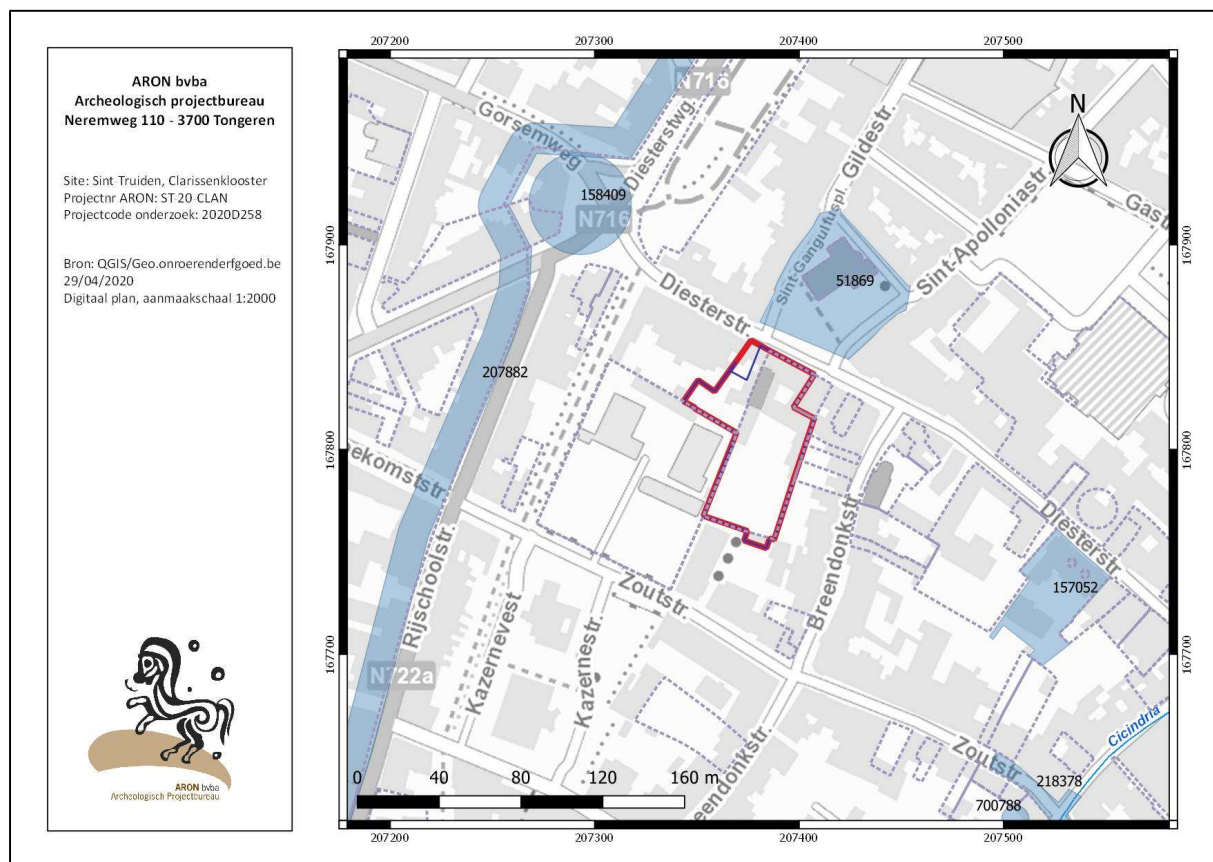
Afb. 33: Kelder K-1.11, zicht naar het noordoosten (C&C Fexer, dd onbekend, 2020D258).

Afb. 34: Kelder K-1.6, zicht naar K1.7 (C&C Fexer, dd onbekend, 2020D258).

Afb. 35: Kelder K-1.7, zicht naar K1.6 (C&C Fexer, dd onbekend, 2020D258).

Afb. 36: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van de omliggende vindplaatsen (lichtblauw), gebeurtenissen (groen), erfgoedobjecten (streeplijnen), het onderzoeksterrein (rood) en de zone vergund binnen het huidige project (donkerblauw) (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

In de onmiddellijke omgeving van het klooster zijn verschillende CAI-locaties bekend (*afb. 36*). Zo ligt aan de overzijde van de Diesterstraat de Sint-Gangulfuskerk met omringend kerkhof (CAI 51869).

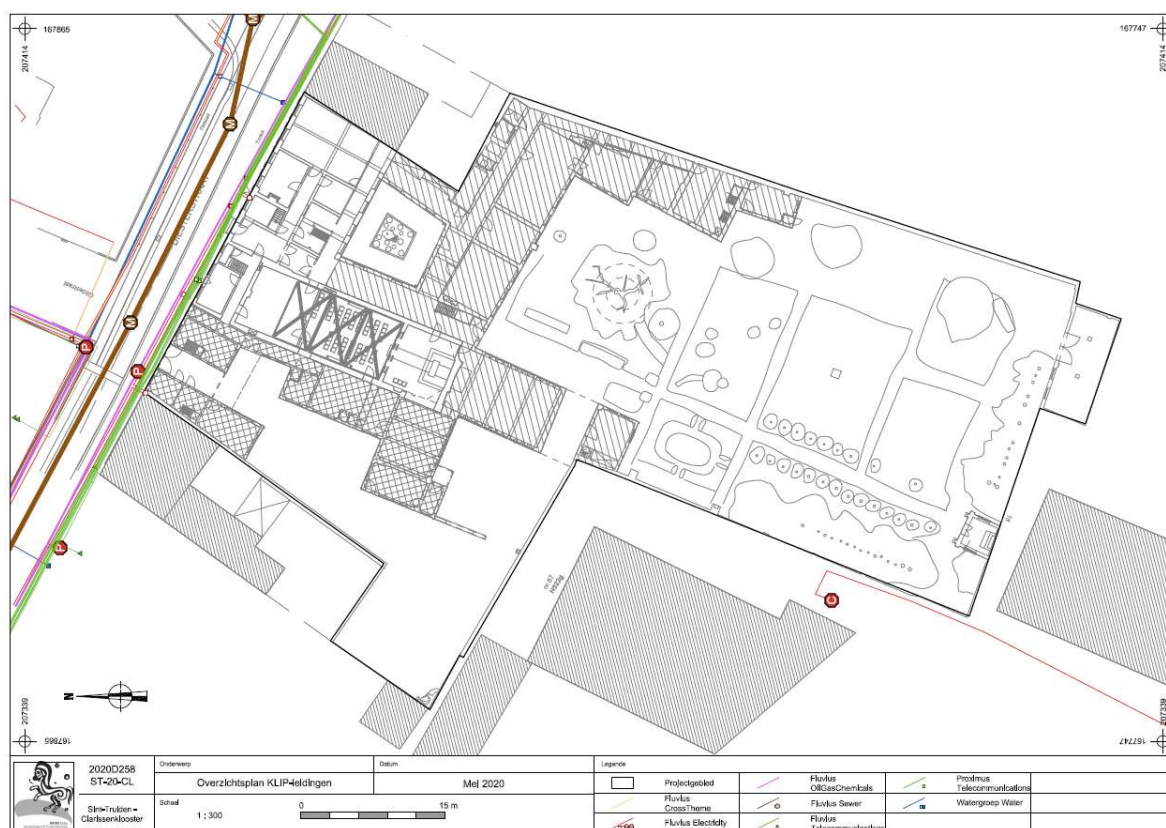
De middeleeuwse stadsomwalling ligt op zo'n 90 m ten westen van het projectgebied met de Sint-Gangulfuspoort die toegang gaf tot de stad ter hoogte van de Diesterstraat (CAI 207882 en 158409).

Op ca. 120 m ten oosten van het terrein werden in 2010 vijf proefputten gegraven door *Aron bv* (CAI 157052). Er werden muurrestanten van woonhuizen uit de 16de eeuw aangetroffen.

2.4 Gaafheid van het terrein: gekende verstoringen

Uit het voorliggend bureauonderzoek blijkt dat het terrein een hele bouwgeschiedenis kent met heel wat verstoringen tot gevolg. Deze bevinden zich vnl. in het noordelijke terreindeel. Momenteel lijkt het erop dat de 18de eeuwse straatvleugel het oudste resterende gebouw op de site betreft, evenals enkele kelders ten zuiden hiervan. De datering van de kelder onder de 18de eeuwse straatvleugel is niet gekend, maar mogelijk recenter, evenals enkele andere kelders in het noorden en oosten van het terrein. Ten zuiden en westen van de straatvleugel zijn eveneens heel wat niet onderkelderde (sub-)recente verstoringen gekend. Hoewel de verstoringdieptes niet gekend zijn, is de kans reëel dat oudere restanten minstens deels vergraven zijn.

De achtertuin lijkt minder verstoord en was in de 19de eeuw eveneens in gebruik als tuin (*afb. 25*). Het 18de eeuwse klooster was vermoedelijk groter dan het huidige, waardoor in de huidige kloostertuin nog resten hiervan aanwezig kunnen zijn (*afb. 20*). Het uiterste zuiden van het terrein was hoogstwaarschijnlijk in de 18de eeuw reeds in gebruik als moestuin. Daarom zouden in deze zuidelijke zone van ca. 650 m² nog sporen ouder dan het 18de eeuwse klooster bewaard kunnen zijn. In de noordelijke, toenmalig bebouwde zone, lijkt deze kans eerder klein.

Afb. 39: Overzicht aanwezige nutsleidingen op het onderzoeksterrein (Bron: KLIP, digitaal plan, dd 29/04/2020, aanmaakschaal 1.300, 2020D258).

Bij het Kabel- en Leidingen Informatie Portaal (KLIP) werd informatie opgevraagd over de in het plangebied aanwezige nutsleidingen (afb. 39, BIJLAGE 7). Hieruit blijkt dat er enkel leidingen aanwezig zijn ter hoogte van de Diesterstraat. Gezien er geen leidingen op het terrein liggen, worden deze hieronder niet uitgebreid besproken. Het feit dat echter geen leidingen zijn aangeduid via de KLIP, wil echter niet zeggen dat er momenteel geen leidingen op het terrein aanwezig zijn. Op te merken hierbij is dat de ligging, diepte en breedte van de sleuven voor het uitgraven van leidingen tot op heden onbekend blijft.

2.5 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen dienden tijdens het bureauonderzoek te worden beantwoord:

Wat zijn de gekende archeologische gegevens in het projectgebied?

Op het terrein zelf werd enkel voor het westelijk terreindeel (perceel 503f) tot heden archeologisch onderzoek uitgevoerd, m.n. een bureauonderzoek, uitgevoerd door *Studiebureau Archeologie* omstreeks 2017. Op basis van de resultaten hiervan werd een aanvullend vooronderzoek in de vorm van een proefsleuven- en proefputtenonderzoek geadviseerd. Dit werd onlangs uitgevoerd en wees op de aanwezigheid van vol-tot postmiddeleeuwse bewoningsporen. Er werd dan ook een vlakdekkende opgraving van het volledige perceel geadviseerd.

Op de rest van het terrein werd tot heden nog geen gravend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Wel werd in het kader van het beheersplan een bouwhistorisch en bouwarcheologisch onderzoek uitgevoerd door *C&C Fexer bv*.

Welke informatie geven de gekende historische en iconografische gegevens van het projectgebied?

Hoe is de evolutie van de historische bebouwing van het terrein? Wat is de geschiedenis van het landgebruik van het terrein?

De Diesterstraat – waarlangs het onderzoeksgebied gelegen is - is één van de oudste straten van de stad, vroeger gekend als de *Cloesterstraete* of *Steenstraete*, en voor het eerst vermeld in de 13de eeuw. De Sint-Gangulfuskerk die schuin tegenover het onderzoeksgebied gelegen is, werd in de 11de eeuw gebouwd, vermoedelijk ter vervanging van een oudere kerk.

Het Clarissenklooster werd in 1539 opgericht door de Sepulcrienen uit Luik. Uit historische bronnen is geweten dat dit gebeurde in een reeds bestaand gebouw dat aan de orde was geschonken. Nog voor 1557 werden de eerste kloostergebouwen opgetrokken en ingericht. De kerk werd in 1594 ingewijd. In de 17de en begin 18de eeuw vonden mogelijk (herstellings)werkzaamheden aan de gebouwen plaats. In 1789 werd vermoedelijk een vrij omvangrijk gebouw opgetrokken. Het gaat hier mogelijk om de huidige straatgevel.

Het Clarissenklooster werd in 1539 opgericht door de Sepulcrienen uit Luik. Uit historische bronnen is geweten dat dit gebeurde in een reeds bestaand gebouw dat aan de orde was geschonken. Nog voor 1557 werden de eerste kloostergebouwen opgetrokken en ingericht. De kerk werd in 1594 ingewijd.⁷⁶ In de 17de en begin 18de eeuw vonden mogelijk (herstellings)werkzaamheden aan de gebouwen plaats. In 1789 werd vermoedelijk een vrij omvangrijk gebouw opgetrokken. Het gaat hier mogelijk om de huidige straatgevel.

De oudste cartografische bron waarop het klooster afgebeeld staat, dateert uit de 17de eeuw. Deze kaart toont langs de Diesterstraat bebouwing en de kloosterkerk. Ook langs de Raamsteeg of Jeruzalemsteeg lijkt een vleugel te liggen. De zone ten zuidwesten hiervan betreft een open binnenkoer. De rest van het terrein lijkt als tuin in gebruik te zijn.

Op enkele kaarten uit de eerste helft van de 19de eeuw blijkt dat de bebouwing centraal op het terrein verdwenen is, waardoor hier een groot open gebied ontstond dat vermoedelijk volledig ingericht was als tuin. De bebouwing

⁷⁶ Archief van het Sepulcrienenklooster van Bilzen, (vandaag bewaard in het KADOC) "Jeruzalem" Sint-Truiden, Necrologium, fol. 14v, geciteerd in: Zuster M. Hereswitha 1941, 59.

beperkte zich tot de vleugel langs de Diesterstraat en een aantal gebouwen opnieuw geschikt rondom drie binnenkoeren. De kapel is nog steeds in de noordwestelijke hoek van het complex gelegen. Zeer waarschijnlijk betreft het de grote ruimte met twee zuilen erin op het grondplan uit 1852.

Toen zich in 1851 een Clarissengemeenschap in de overblijfselen van het klooster vestigde, werden eerst een aantal kleine wijzigingen gedaan en werd de tuin vermoedelijk opnieuw ommuurd. In 1863 – 1865 volgde dan een grote uitbreidingscampagne. De oude straatvleugel bleef hierbij deels bewaard maar werd echter uitgebreid met twee verbindingsvolumes en een tuinvleugel. In de westelijke verbindingsvleugel werd de nieuwe kapel ingericht. Tevens werd een klein kappelletje in de tuin opgetrokken. Uit bouwarcheologisch onderzoek en observaties in situ is gebleken dat bij deze werken de inrichting van de straatvleugel deels werd aangepast. Ook blijkt dat enkele oude (18de eeuwse) kelders in de nieuwbouw werden geïntegreerd.

In 1927 – 1930 werd de Jeruzalemsteeg aangekocht en werden hier een aantal bijgebouwen opgericht. In 1953 – 1956 werden de bijgebouwen aan de zuidzijde uitgebreid.

Enkele jaren later, in 1960, werden de kapel en het klooster opnieuw uitgebreid en werd het interieur grotendeels vernieuwd. Hierbij ontstond ook de westelijke helft van de voormalige straatgevel.

Wat zijn de gekende verstoringen (van de huidige verhardingen, riolering, allerhande leidingen, enz)? Hoe diep gaan deze verstoringen en over welke oppervlakte verspreiden ze zich?

Momenteel lijkt het erop dat de 18de eeuwse straatvleugel het oudste resterende gebouw op de site betreft, evenals enkele kelders ten zuiden hiervan.

Het noorden van het terrein lijkt verder grotendeels verstoord door (sub-)recente bebouwing die deels onderkelderd is (ca. 663 m²).

De achtertuin lijkt minder verstoord aangezien deze in de 19de eeuw al in gebruik was als tuin. Gezien het 18de eeuwse klooster echter groter was dan het huidige, kunnen in de huidige kloostertuin nog resten van dit oude klooster aanwezig zijn. De kans op het aantreffen van oudere resten lijkt daarom eerder klein.

In de 18de eeuw diende het uiterste zuiden van het terrein echter hoogstwaarschijnlijk als moestuin. Daarom zouden in deze zone van ca. 650 m² wel nog sporen ouder dan het 18de eeuwse klooster, bewaard kunnen zijn. De exacte diepte en de exacte oppervlakte van de aanwezige verstoringen is vooralsnog onbekend.

Wat is de impact van de geplande werken?

De initiatiefnemer plant op een 3538 m² groot gebied, kadastraal gekend als Sint-Truiden, afdeling 1, sectie H, nrs. 530d, 532k, 551g, 532l en 503f en gesitueerd langs de Diesterstraat in Sint-Truiden (prov. Limburg) een nieuwbouw- en verbouwingsproject voor de site van het Clarissenklooster.

Voor een deel van de werken op perceel 503f werd in 2018 reeds een omgevingsvergunning afgeleverd, m.n. voor de afbraak van bestaande bebouwing en de realisatie van een nieuwbouw voor de zusters Clarissen. Gezien deze werken reeds vergund zijn, valt deze noordwestelijke zone van ca. 132 m² buiten de huidige vergunningsaanvraag. Op te merken hierbij is verder dat op dit perceel 503f recent al een aanvullend vooronderzoek uitgevoerd werd (ca. 742 m², zie ook 2.3 *Archeologische situering*: ID 17967).⁷⁷

⁷⁷ Zie hiervoor Reygel e.a. (2021); <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/17967>.

Afb. 40: Kadastraal plan met perceelgrenzen en afbakening van de zones met de impact van de werken; groen: geen impact, oranje: zone opbraak vloer; rood: grote impact.

De 18de eeuwse straatvleugel en de kapel worden in het kader van de huidige werken gerenoveerd. Tijdens deze renovatie zal men rekening houden met de bevindingen uit de bouwarcheologische studie.

In de straatvleugel wordt de vloer vervangen. De uitgraafdiepte hiervan bedraagt ca. 50 cm. Plaatselijk zullen diepere uitgravingen gebeuren voor de aanleg van nutsleidingen. Gezien de ligging kan echter niet worden uitgesloten dat onder deze vloer nog oudere resten aanwezig zijn (ca. 225 m², *Afb. 40, oranje*).

In de eigenlijke kapel zijn geen bodemingrepen voorzien (ca. 184 m², *Afb. 40, groen*). Ook in de tuin blijft in het zuiden (perceel 551G) een bestaande constructie behouden voor fietsstaanplaatsen. Hetzelfde geldt voor het kleine kapelletje dat hier staat (perceel 532L). Op deze plaatsen vinden bijgevolg geen bodemingrepen plaats. Het gaat bijkomend om twee zones van respectievelijk ca. 15 m² en ca. 56 m² (*Afb. 40, groen*). Gezien hier geen bodemingrepen plaatsvinden, is er ook geen impact op het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief.

Ook een zestal bomen centraal, in het oosten en in het zuiden van het terrein blijven behouden. Hier rondom zijn echter (minimale) bodemingrepen niet uit te sluiten. Een boom, een magnolia, wordt verplaatst, waarvoor bodemingrepen zullen plaatsvinden tot op minstens een diepte van 1 à 1,5 m. Hier is een impact op het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief zeker niet uit te sluiten.

Binnen een oppervlakte van ca. 2316 m² (Afb. 40, rood), de rest van het terrein, worden bodemingrepen ingepland die een impact kunnen hebben op het aanwezige archeologische bodemarchief. Het betreft hier bodemingrepen in het kader van de afbraakwerken, de nieuwbouw, de aanleg van verhardingen, een wadi, nutsleidingen en riolering en de aanleg van een nieuwe kloostertuin. De diepste bodemingrepen worden verwacht ten oosten van de kapel, waar putten worden aangelegd in een zone van ca. 40 m². Ook worden diepe bodemingrepen (1,60 m) verwacht ter hoogte van drie liftschachten. Voor de aanleg van nutsleidingen en riolering worden verspreid over het terrein bodemingrepen verwacht tot op maximaal 1,70 m diepte, voor de nieuwbouw gaan de bodemingrepen vermoedelijk tot op ca. 90 cm diepte. Voor verhardingen worden bodemingrepen tot 50 cm diep verwacht, voor de wadi bodemingrepen tot op 40 cm diep en voor tuinaanleg zijn de bodemingrepen tot slot beperkter, tot algemeen 30 cm diep.

Gezien het bureauonderzoek aantoont dat het noordelijk terreindeel in het verleden quasi volledig ingenomen werd door kloostergebouwen en ook archeologische resten uit andere periodes momenteel niet uitgesloten kunnen worden, kan tijdens de geplande werken een potentieel waardevol archeologisch bodemarchief vrijgelegd of verstoord worden. Ook bij de sloop van de bestaande (recente) bebouwing is dit niet uitgesloten.

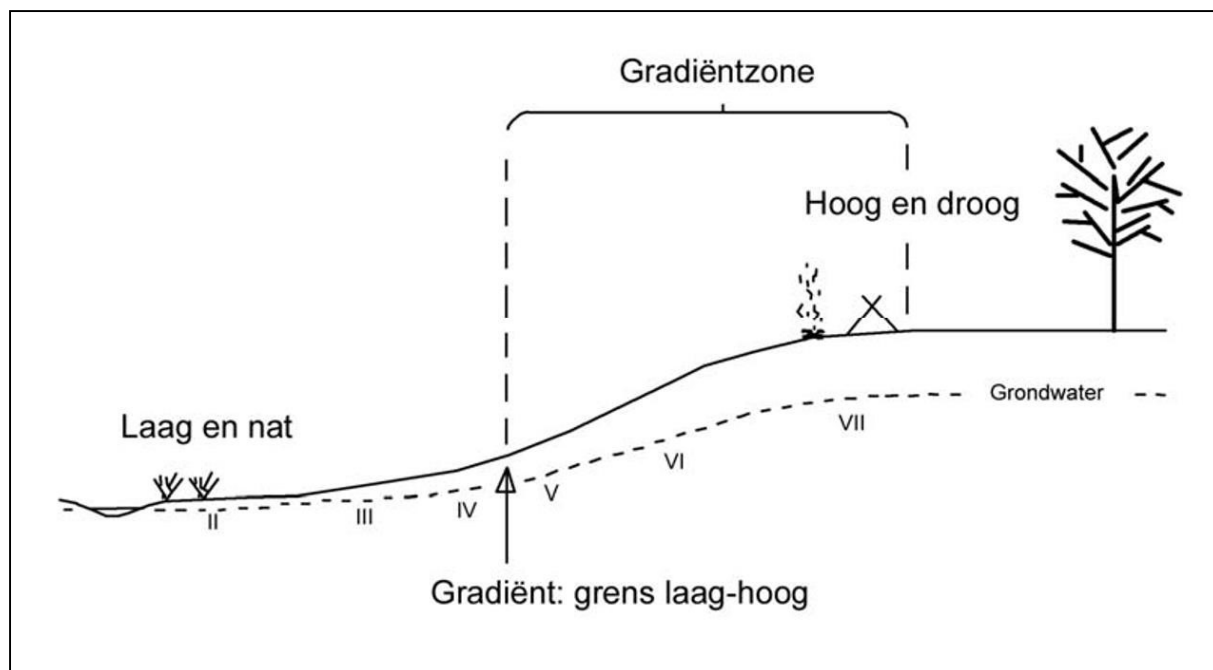
Welke aanwijzingen bevatten de bestaande en gekende bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?

Potentieel voor steentijd artefactensites

Een belangrijk kenmerk van de culturen in de steentijd is dat de mens zich voornamelijk voedde door middel van jacht, visvangst en het uit de omliggende ecosystemen verzamelen van voedsel. Deze 'jager-verzamelaars' trokken door het landschap en verbleven alleen tijdelijk (dagen, weken) op een verblijf plaats. Het zijn vaak alleen de overgebleven vuurstenen werktuigen die verwijzen naar een dergelijke nederzetting, meestal aangeduid met de term kampement. Uit verschillende studies is gebleken dat veel van deze vindplaatsen met vuursteenartefacten uit het paleolithicum, mesolithicum en vroeg neolithicum voorkomen in overgangsgebieden van nat/laag naar droog/hoog: zogenaamde gradiënten. Dit verband is sterker naarmate de gradiënt markanter is, zoals op de randen van beek dalen. De meeste kampementen van jager-verzamelaars kunnen verwacht worden in de zogenaamde gradiëntzone, die zich uitstrekt vanaf de gradiënt (de grens tussen 'lage/natte' en 'hoge/droge' bodems) tot ca. 200 à 250 m in het droge deel (*afb. 41*). Een verklaring voor deze relatie moet worden gezocht in de volgende factoren:

- Landschappelijke gradiënten worden gekenmerkt door het op korte afstand van elkaar voorkomen van een grote verscheidenheid aan vegetatie-typen. Dit brengt voor jager-verzamelaars met zich mee dat op dergelijke locaties een grote verscheidenheid aan voedselbronnen op korte afstand voorhanden is in de vorm van planten en dieren.
- Rivier- en beekdalen vormden markante en goed herkenbare elementen in het door bossen gedomineerde landschap. Met name in het Laat Paleolithicum en Mesolithicum vormden de dalen de belangrijkste transportroutes.
- Langs eroderende oevers van rivieren en beken kunnen vuursteenhoudende terrasafzettingen aan het daglicht treden. In een begroeid zandlandschap kan een dergelijke ontsluiting een belangrijke bron van vuursteen zijn.
- Water geldt als constante en betrouwbare voedselbron door de aanwezigheid van vis.
- De nabijheid en bereikbaarheid van (drink-)water.⁷⁸

⁷⁸ Deeben, J. & E. Rensink (2005), 171-199; M. Verhoeven, G.R. Ellenkamp & D.M.G. Keijers (2010), 87, 101.

Afb. 41: Hypothetisch voorbeeld van een gradiëntzone (M. verhoeven et al. 2010, fig 33, p.87)

Topografisch gezien ligt het terrein in principe in een gunstige positie binnen de gradiëntzone, op een afstand van ca. 215 m van de Cicindriabeek. Toch is het potentieel op het aantreffen van prehistorische artefactensites laag vanwege het feit dat quasi het volledige onderzoeksterrein in het verleden ingenomen werd door het klooster. De kans is dan ook reëel dat potentieel aanwezige prehistorische artefactensites in de periode van de bouw van het klooster vergraven zijn.

Potentieel voor (proto-)historische sites

Het onderzoeksgebied is gelegen binnen de historische kern van de stad Sint-Truiden langs de Diestertsraat waarvan de oudste vermelding tot de 13de eeuw teruggaat en vlak tegenover de Sint-Gangulfuskerk die uit de 11de eeuw dateert. Sinds de 16de eeuw is op het terrein een klooster aanwezig. Het archeologisch potentieel voor het aantreffen van een historische site is dan ook hoog, en dit voor middeleeuwse en postmiddeleeuwse resten.

Voor het aantreffen van oudere sites is het potentieel lager, aangezien in de 18de eeuw bijna het volledige onderzoeksterrein ingenomen werd door bebouwing van het klooster. In een zone van ca. 650 m² in het zuiden van het terrein, die steeds als (moes)tuin in gebruik was, is het aantreffen van beter bewaarde oudere resten echter zeker niet uitgesloten.

Is verder aanvullend vooronderzoek noodzakelijk? Indien ja, motiveer de keuze van de te gebruiken methode.

Ja: het voorliggend bureauonderzoek heeft aangetoond dat het onderzoeksgebied een hoog potentieel heeft voor het aantreffen van archeologische waarden.

Het aanvullend onderzoek is tweeledig en bestaat uit

- 1) een aanvullend vooronderzoek in de vorm van **een proefsleuven- en proefputtenonderzoek**
- 2) **én een archeologische werfbegeleiding** van de opbraak van de vloer in de straatvleugel en de registratie van relevante bodemprofielen achter de te slopen kelders

3. Samenvatting

De initiatiefnemer plant op een 3538 m² groot gebied in het historisch centrum van Sint-Truiden (prov. Limburg) een nieuwbouw- en verbouwingsproject voor de site van het Clarissenklooster.

De Diesterstraat – waarlangs het onderzoeksgebied gelegen is - is één van de oudste straten van de stad, vroeger gekend als de *Cloesterstraete* of *Steenstraete*, en voor het eerst vermeld in de 13de eeuw. De Sint-Gangulfuskerk die schuin tegenover het onderzoeksgebied gelegen is, werd in de 11de eeuw gebouwd, vermoedelijk ter vervanging van een oudere kerk.

Het Clarissenklooster werd in 1539 opgericht door de Sepulcrienen uit Luik. Uit historische bronnen is geweten dat dit gebeurde in een reeds bestaand gebouw dat aan de orde was geschonken. Nog voor 1557 werden de eerste kloostergebouwen opgetrokken en ingericht. De kerk werd in 1594 ingewijd. In de 17de en begin 18de eeuw vonden mogelijk (herstellings)werkzaamheden aan de gebouwen plaats. In 1789 werd vermoedelijk een vrij omvangrijk gebouw opgetrokken. Het gaat hier mogelijk om de huidige straatgevel.

Het Clarissenklooster werd in 1539 opgericht door de Sepulcrienen uit Luik. Uit historische bronnen is geweten dat dit gebeurde in een reeds bestaand gebouw dat aan de orde was geschonken. Nog voor 1557 werden de eerste kloostergebouwen opgetrokken en ingericht. De kerk werd in 1594 ingewijd.⁷⁹ In de 17de en begin 18de eeuw vonden mogelijk (herstellings)werkzaamheden aan de gebouwen plaats. In 1789 werd vermoedelijk een vrij omvangrijk gebouw opgetrokken. Het gaat hier mogelijk om de huidige straatgevel.

De oudste cartografische bron waarop het klooster afgebeeld staat, dateert uit de 17de eeuw. Deze kaart toont langs de Diesterstraat bebouwing en de kloosterkerk. Ook langs de Raamsteeg of Jeruzalemsteeg lijkt een vleugel te liggen. De zone ten zuidwesten hiervan betreft een open binnenkoer. De rest van het terrein lijkt als tuin in gebruik te zijn.

Op enkele kaarten uit de eerste helft van de 19de eeuw blijkt dat de bebouwing centraal op het terrein verdwenen is, waardoor hier een groot open gebied ontstond dat vermoedelijk volledig ingericht was als tuin. De bebouwing beperkte zich tot de vleugel langs de Diesterstraat en een aantal gebouwen opnieuw geschikt rondom drie binnenkoeren. De kapel is nog steeds in de noordwestelijke hoek van het complex gelegen. Zeer waarschijnlijk betreft het de grote ruimte met twee zuilen erin op het grondplan uit 1852.

Toen zich in 1851 een Clarissengemeenschap in de overblijfselen van het klooster vestigde, werden eerst een aantal kleine wijzigingen gedaan en werd de tuin vermoedelijk opnieuw ommuurd. In 1863 – 1865 volgde dan een grote uitbreidingscampagne. De oude straatvleugel bleef hierbij deels bewaard maar werd echter uitgebreid met twee verbindingsvolumes en een tuinvleugel. In de westelijke verbindingsvleugel werd de nieuwe kapel ingericht. Tevens werd een klein kappelletje in de tuin opgetrokken. Uit bouw-archeologisch onderzoek en observaties in situ is gebleken dat bij deze werken de inrichting van de straatvleugel deels werd aangepast. Ook blijkt dat enkele oude (18de eeuwse) kelders in de nieuwbouw werden geïntegreerd.

In 1927 – 1930 werd de Jeruzalemsteeg aangekocht en werden hier een aantal bijgebouwen opgericht. In 1953 – 1956 werden de bijgebouwen aan de zuidzijde uitgebreid.

Enkele jaren later, in 1960, werden de kapel en het klooster opnieuw uitgebreid en werd het interieur grotendeels vernieuwd. Hierbij ontstond ook de westelijke helft van de voormalige straatgevel.

Ondanks de topografisch gunstige positie van het terrein op een afstand van ca. 215 m van de Cicindriabeek, is het potentieel op het aantreffen van in situ bewaarde prehistorische artefactensites laag vanwege het feit dat quasi het volledige onderzoeksterrein in het verleden ingenomen werd door het klooster.

Het archeologisch potentieel voor het aantreffen van een historische site is hoog, en dit voor middeleeuwse en postmiddeleeuwse resten.

⁷⁹ Archief van het Sepulcrienenklooster van Bilzen, (vandaag bewaard in het KADOC) “Jeruzalem” Sint-Truiden, Necrologium, fol. 14v, geciteerd in: Zuster M. Hereswitha 1941, 59.

Voor het aantreffen van oudere sites is het potentieel lager, aangezien in de 18de eeuw bijna het volledige onderzoeksterrein ingenomen werd door bebouwing van het klooster. In een zone van ca. 650 m² in het zuiden van het terrein, die steeds als (moes)tuin in gebruik was, is het aantreffen van beter bewaarde oudere resten echter zeker niet uitgesloten.

Aanvullend vooronderzoek is nodig en zal bestaan uit

- 1) een aanvullend vooronderzoek in de vorm van **een proefsleuven- en proefputtenonderzoek**
- 2) én **een archeologische werfbegeleiding** van de opbraak van de vloer in de straatvleugel en de registratie relevante bodemprofielen achter de te slopen kelders

